

Kgoboketšo ya Dikanegelo

SEPEDI
LELEME LA GAE

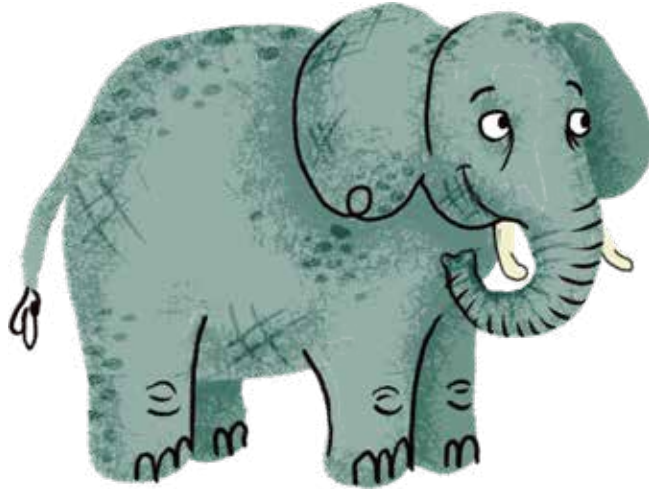
KOTARA YA 3

MPHATO WA

1

Kgoboketšo Ya Dikanegelo

MPHATO WA 1 | KOTARA YA 3

SEPEDI

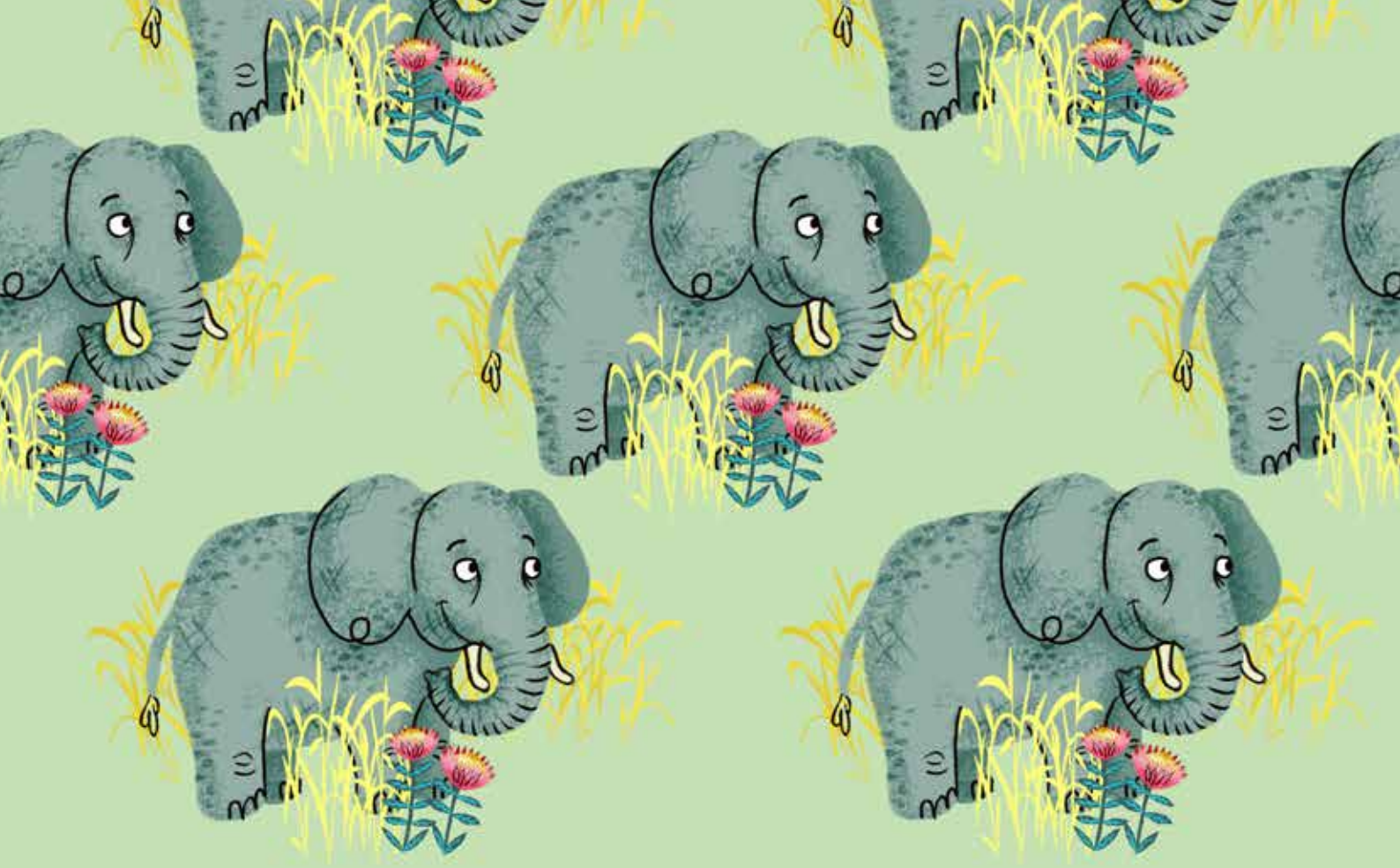
**Copyright © 2026 National Educational
Collaboration Trust (NECT)**

This work is licensed under a **Creative Commons
Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0
International License (CC BY-NC-ND 4.0)**.

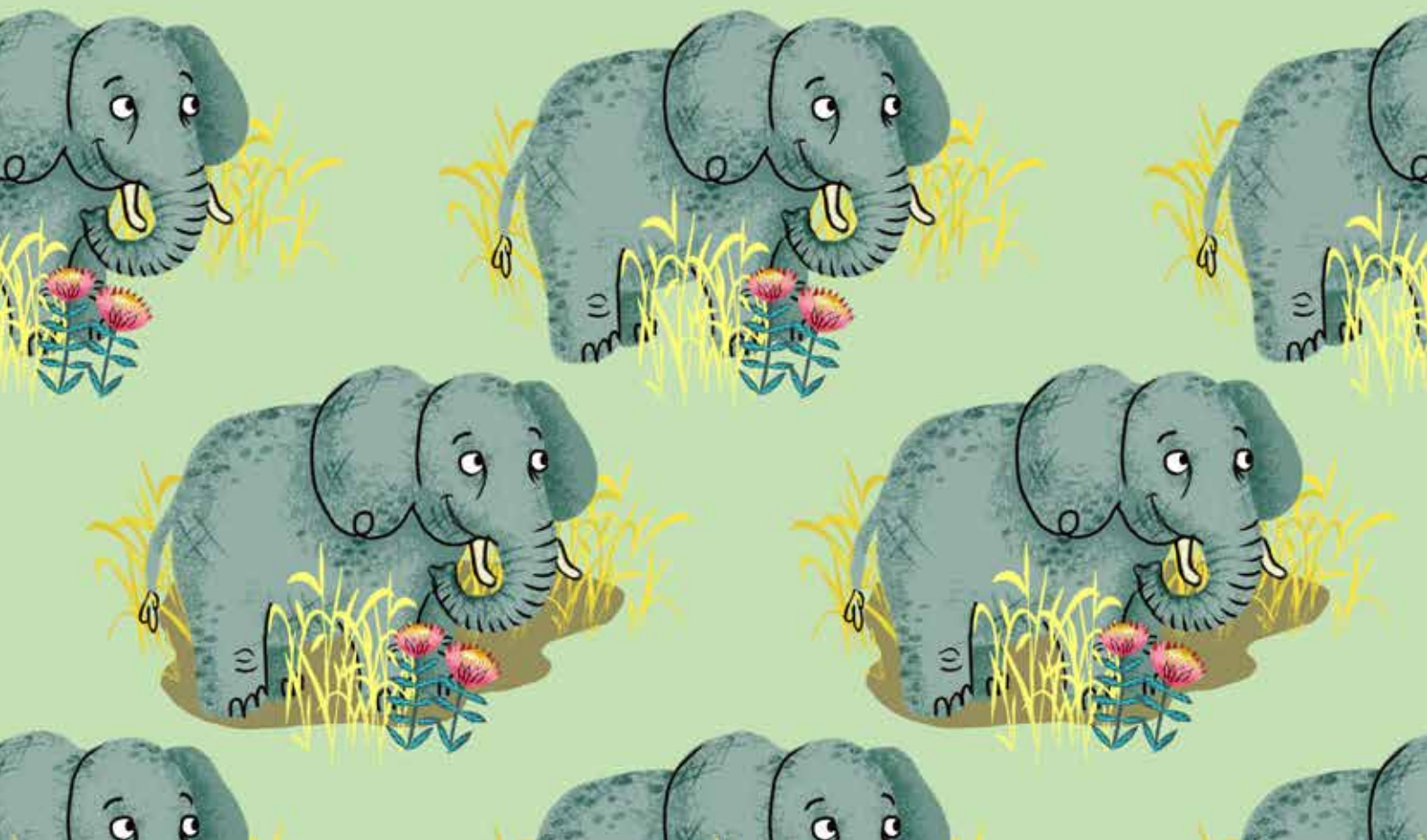
Additional permissions beyond the scope of this license
may be available. For further information, please
contact the publisher at **materials@nect.org.za**.

First edition, 2026

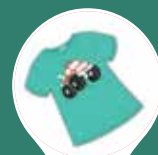

KOTARA YA 3

MMEPE WA AFRIKA BORWA

Sekhipha
sa Bohlale
se seswa

Kapa Leboa

Borokgo bjo bo
ntshwanelago

Paki ye ke
ya ka!

Kapa Bodikela

Lewatle la
Atlantiki

Sopo ya
maswika ya
Koko

Limpopo

Mpumalanga

Leina la ka ke
Lehlogonolo

A re
bapaleng
Dibeke

Gauteng

Leboa
Bodikela

Foreisetata

Kanegelo
ya koko

KwaZulu-
Natal

Go gašana ka
meetse letšatšing
la Seruthwane

Kapa Bohlabela

Lewatle la
India

KOTARA YA 3

DIKANEGELO

Paki ye ke ya ka!

1

Borokgo bjo bo ntshwanelago

15

Kanegelo ya koko

29

Sopo ya maswika ya Koko

37

A re bapaleng Dibeke

51

Go gašana ka meetse letšatšing la Seruthwane

63

Leina la ka ke Lehlogonolo

77

Sekhipha sa Bohlale se seswa

91

KANEGELO YA 1

PAKI YE

KE YA KA!

Tabakgolo: Diaparo tša rena

Tshedimošo ya bokamorago

- Kanegelo ya dingwalwa tša boikgopolelo.
- E diragatšwa mo Afrika Borwa.
- E diragala matšatši a lehono.
- Kanegelo ye e tla thuša barutwana go kwešiša gore bana ba a gola gomme ba feleletša ba feta diaparo tša bona. Gantši, ge ngwana a gola a feta seaparo sengwe, se fiwa ngwanabo yo monnyane gore a se apare. Go ka ba bothata ge o gola o feta seaparo seo o se ratago kudu gomme ka morago wa bona ngwaneno a se apere

Dintlha tšeo o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Marega, re apara mehuta ye e kgethegilego ya diaparo gore re dule re ruthetše, go swana le dikuane, dijesi, dijase le masokisi
- Bana ba dula ba gola, gomme ge ba gola ba tšwela pele go feta diaparo tša bona.
- Diaparo tše dinnyane kudu di kwagala di tiile e bile di sa phuthologa, gomme go ka ba bothata go šikinyega ge re leka go pitlaganya ka gare ga tšona.
- Bana babo rena ba bannyane ka dinako tše dingwe ba apara diaparo tša go fiwa tšeo di bego di aparwa ke bobuti goba bosesi ba bona.

Leano la Kwešišo: Bona ka leihlo la kgopolo

- Seo e lego sona: Go hlama seswantšho sa monagano sa seo se diregago ka kanegelong.
- Ke ka lebaka la eng re e šomiša: Go dira gore kanegelo e kwagale e le ya nnete ebile e hlakile.
- Kamoo e thušago ka gona: Go go thuša go kwešiša gore baanegwa le mafelo a lebelega bjang le go dira gore kanegelo e bonagale gabotse.

Go šomiša mokgwa wo:

Letlakala le temana	Go Bala	Bolela
4,1	Matshepo o ile a tsoga mpeteng. A tšwara pokathe ya gagwe. A apara hempe le jesi. A rwala masokisi le dieta. A rwala mongatse wa sekafofa.	Ke bona ka leihlo la kgopolo Matshepo a leka go apara ka pela ka mo a ka kgonago ka gona ka gobane o kwa go tonya!
10,3	“Matshepo, o reng o apara diaparo tšeo tša kgale?” mmagwe a mmotšiša. “Ga di sa go lekana!”	Ke kgona go bona ka leihlo la kgopolo diaparo tše nnyane, tše di pitlaganego di bonagala e le tša bošilo kudu go Matshepo!

Matshepo o tsogile mesong ya Mokibelo a thothomela. “Aai! Ke marega bjale!” a nagana. “Ke tla hwetša monyetla wa go apara paki ya ka ya mmamoratwa!” Matshepo a myemyela ge a nagana ka paki ya gagwe ye botse. E be e le ye sorolwana ya go ba le matšoba a mapinki le a makhubedu mo gohle. E be e na le dikonope tše kgolo tša mmala wa letšoba. E be e le borutho e le sekafofa ka gare.

Matshepo o ile a tsoga
mpeteng. A apara pokathe
ya gagwe.

A apara hempe le jesi.

A rwala masokisi le dieta.

A rwala mongatse wa
sekafofa.

Ke moka, a ya otoropong yeo mmagwe a beago dipaki tša marega. Paki ya gagwe ya mmamoratwa e be se gona!

“Mma!” Matshepo a goeletša. “Paki ya ka e kae?” Gwa hlokega karabo.

Matshepo o ile a tšwela ka ntle. Lehlwa leo le bego le momagane le bjang le be le pšhatlaganya ka fase ga maoto a gagwe. “Mma!” Matshepo a bitša. “Paki ya ka e kae?” Gwa hlokega karabo.

Matshepo a bula lebatl la go tsena ka moraleng.
“Mma!” Matshepo a hwenahwena “paki ya ka e kae?”
Gwa hlokega karabo.

“Mohlomongwe Mma o na le Mmago Moremadi,” Matshepo a nagana. Pele a fihla ka ntlong ya Mmago Moremadi, a bona moratho wa gagwe Relebogile a kitima ka ntle. Relebogile o be a apere paki ye botse ye sorolwana ya go ba le matšoba a mapinki le a makhubedu, le dikonope tše kgolo tša mmala wa letšoba. “Hei! Ke paki ya ka yeo!” Matshepo a nagana. Matshepo o be a ekwa go tonya. O be a sa nyake go lwa le moratho wa gagwe ka ntle mo go tonyago. A kitimela ka gae. “Relebogile ke lehodu! Ke ipotšiša gore o nkutsweditše le eng gape,” Matshepo a nagana, a befetšwe.

O ile ka phaphošing ya go robala gomme a bula laiki ya Relebogile ya ka godimo. Matshepo o hweditše roko ya gagwe ya kgale ya methalo ye metalamorogo le bokhubedu. “Hei,” Gwa nagana Matshepo, “ke roko ya ka ye!” A e tšea ka laiking gomme a e apara. E be e mo pitlagantše kudu!

Matshepo o butše laiki ya bobedi. O hweditše jesi ya gagwe ye pinki. “Hei,” gwa nagana Matshepo, “ke jesi ya ka ye!” O ile a e ntšha ka laiking gomme a e apara. E be e le ye kopana kudu!

O butše laiki ya boraro. A hwetša borokgo bja gagwe bjo botalalerata. “Hei,” gwa nagana Matshepo, “bjo ke borokgo bja ka!” O ile a bo ntšha ka laiking a bo apara. Bo be bo mo pitlagantše kudu! O be a sa kgone le go bo konopela.

Matshepo o lekile go bula laiki ya ka fase, eupša a se kgone go inama ka lebaka la diaparo tša gagwe tše di mo pitlagantšego.

Ka yona nako yeo, mmagwe a tsena ka phaphošing ya go robala.

Mmagwe a thoma go sega. “Matshepo, o reng o apara diaparo tšeo tša kgale?” mmagwe a mmotšiša. “Ga di sa go lekana!”

“Relebogile o utswitše diaparo tša ka ka moka!”
Matshepo a realo, “le yona paki ya ka ya
mmamoratwa!”

“Mmalo Matshepo,” mmagwe a fetola, “Ke mo
hlagaleditše tšona! O a gola!” mmago Matshepo a
bula otoropo gomme a ntšha mokotla wa polasetiki. A
o neela Matshepo.

Matshepo o butše mokotlana a ntšha paki ye mpshampsha. E be e le ye talamorogo e na le dinaledi tše sorolwana le mmala wa letšoba. E be e na le dikonope tše kgolo tše khubedu. E be e le borutho ya sekafofa ka gare. E be e le paki ye botsebotse yeo Matshepo a kilego a e bona! O ile a e apara. E mo lekane gabotse kudu.

Mesong yeo e latelago, Matshepo a apara a ya kerekeng. O apere paki ya gagwe ye mpshampsha a tšwela ka ntle. Relebogile a mo lebelela. “Ke nyaka paki yeo!” Relebogile a realo, “Ga se nke ke bona paki ye botsebotse bjalo ka yeo!”

Matshepo a gokara moratho wa gagwe. “O se tshwenyege, Relebogile. Letšatši le lengwe e tla be e le paki ya gago!”

Go Bala 1

Naa Matshepo o be a nyaka eng?

O be a nyaka paki ya gagwe.

Naa Matshepo o hweditše paki ya gagwe kae?

O hweditše moratho wa gagwe Relebogile a apere paki ya gagwe.

Ke ka lebaka la eng Matshepo a ile a bitša moratho wa gagwe 'lehodu'?

- Ke ka lebaka la gore moratho wa gagwe o be a apere paki ya gagwe ya kgale.
- Ke ka lebaka la gore o be a sa lemoge gore mmagwe o hlagaeditše Relebogile paki yeo.
- Ke ka lebaka la gore o be a nagana gore Relebogile o utswitše paki ya gagwe ya mmamoratwa.
- Ke ka lebaka la gore o be a sa lemoge gore paki bjale e a mo hlaela!
- Ke ka lebaka la gore o be a sa tsebe gore mmagwe o mo reketše paki ye mpsha.

Go Bala 2

Naa Matshepo o hweditše eng ka laiking ya Relebogile?

- O hweditše diaparo tša gagwe tša kgale/
- O hweditše roko ya gagwe ya methalo ye metalamorogo le bokhubedu, jesi ye pinki, le borokgo bjo botalalerata.

Na o kile wa gola moo seaparo sa gago se sego sa hlwa se go lekana? Go diragetše eng ka sona?

Ge ke se sa hlwa ke lekana ke...

Ke ka lebaka la eng Matshepo a boditše moratho gore letšatši le lengwe paki ye mpsha e tla be e le ya gagwe?

- Ke ka lebaka la gore o lemoga gore Relebogile o tšere diaparo tša gagwe tše nnyane ka moka.
- Ke ka lebaka la gore o lemoga gore mmagwe o hlagaletša Relebogile diaparo tša gagwe tša kgale.
- Ke ka lebaka la gore o lemoga gore o a gola, gomme diaparo tša gagwe e tlo ba tše nnyane ka letšatši le lengwe.
- Ke ka lebaka la gore o tseba gore ka letšatši le lengwe le yona paki ye mpsha e tlo mo hlaela.

KANEGELO YA 2

BOROKGO BJO BO NTSHWANELAGO

Tabakgolo: Diaparo tša rena

Tshedimošo ya bokamorago

- Kanegelo ya dingwalwa tša boikgopolelo.
- E diragatšwa mo Afrika Borwa.
- E diragala matšatši a lehono.
- Kanegelo ye e tla thuša barutwana ba gago go kwešiša gore bana ba a gola le go feta diaparo tša bona - go swana le kanegelo ya beke ye e fetilego ya Paki ye, ke ya ka. Dikanegelong tše ka bobedi, baanegwathwadi ba gola go feta diaparo tše ba kilego ba di rata kudu. Mafelelong, bobedi bja bona ba hwetša seaparo se seswa seo ba se ratago.

Dintlha tše o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Bana ba dula ba gola, gomme ge ba dutše ba gola ba gola go feta diaparo tša bona.
- Diaparo tše di fapanego di lekana le go kwagala ka go fapana mmeleng (tše dingwe di a pitlagana, tše dingwe di lokologile, tše dingwe di a thatafa ge o di apara, tše dingwe di dula gabotse mmeleng). Diaparo di dirilwe ka didirišwa tše fapanego gomme di ama kamoo di kwagalago ka gona.
- Mabenkele a na le diphapoši tša go lekantšha diaparo pele o di reka, go kgonthiša gore di a lekana ebile o rata ka tsela yeo di lebelegago ka yona.
- Go tlwaelegile go fetoša seo re se ratago ge re dutše re gola le go leka dilo tše diswa.

Leano la Kwešišo: Dira dikgokagano

- Seo e lego sona: Go nagana ka fao kanegelo e amanago le bophelo bja gago, gammogo le dipuku tše dingwe, goba lefase.
- Ke ka lebaka la eng re e šomiša: Go kwešiša kanegelo bokaone ka go e kgokaganya le dilo tše o šetšego o di tseba.
- Kamoo e thušago ka gona: E dira gore kanegelo e be le mohola kudu le go ba bonolo go e gopola.

Go šomiša mokgwa wo:

Letlakala le temana	Go Bala	Bolela
17,1	Eupša nnete ke gore, borokgo bja gagwe bo be bo se sa mo lekana gabotse. E šetše e le dikgwedi bo mo pata. O tšwetše pele go bo apara go fihlela ge ka letšatši le lengwe konope e kgaoga.	Nka dira kgokagano magareng ga dikanegelo tša rena tše pedi. Bobedi Moreti le Matshepo ba godile gomme ba feta diaparo tše ba bego ba di rata.
18,1	Moreti o ile a leka go khutiša se, eupša ge mmagwe a lemoga, a thoma go sega. “Go lekane! Bjale ke nako ya borokgo bjo boswa!” a mmošša.	Ke kgona go kgokaganya ditaba tše pedi tša rena. Bobedi mme wa Moreti le mme wa Matshepo ba a sega ge ba bona bana ba bona ba leka go pitlaganya diaparo tše di sa ba lekanego. Ba a sega e sego ka go se be botho, eupša go bontšha gore ngwana o bonala a segiša ge a leka go gapeletša go apara diaparo tšeo e lego tše nnyane kudu.

Moreti o be a hloile diaparo tše mpsha. O be a rata diaparo tše boleta, tša go dula gabotse tše o di šetšego di aperwe ebile di hlatswitšwe tšatši ka tšatši. Eupša nnete ke gore, borokgo bja gagwe bo be bo se sa mo lekana gabotse. E šetše e le dikgwedi bo mo pata. O tšwetše pele go bo apara go fihlela ge ka letšatši le lengwe konope e kgaoga.

Moreti o ile a leka go khutiša se, eupša ge mmagwe a lemoga, a thoma go sega.

“Go lekane! Bjale ke nako ya borokgo bjo boswa!” a mmotša.

Ka morago ga matšatši e se makae, ge Moreti le tatagwe ba eya mabenkeleng mmogo, o ngadile tseleng ka moka. “Ga ke nyake borokgo bjo boswa!” a nagana.

Tatago Moreti o ile a mo thuša go kgobokantšha marokgo a ditaele tša go fapafapana a saese ya gagwe. A tsena ka phaphošing ya go itekantšha.

“Ke tla ema ka ntle. O tla mpotša ge o hweditše borokgo bjo o bo ratago,” a realo.

Sa pele, Moreti o ile a itekantšha borokgo bjo bo botsana bjo boso.

“Ga se bja befa kudu?” a nagana ge a bo tloša hangareng. Eupša ge a itekantšha bjona, lešela le be le sa mo kgotsofatše. Le be le kwagala makgwakgwa o ka re le mo gohla letlalo.

“Ga ke nyake borokgo bjo boswa!” a nagana.

Sa go latela, Moreti o ile a itekantšha borokgo bja setaele bjo botalalerata bja go fifala.

“Mohlomongwe bjo bo ka ntshwanela?” a nagana ge a bo tloša hangareng. Efela ge a itekantšha bjona, lešela le be le gwagwaletše. O be a ekwa e ke ga a kgone go sepela. Ge a leka go khunama, borokgo bo be bo šadiša letheka molaleng.

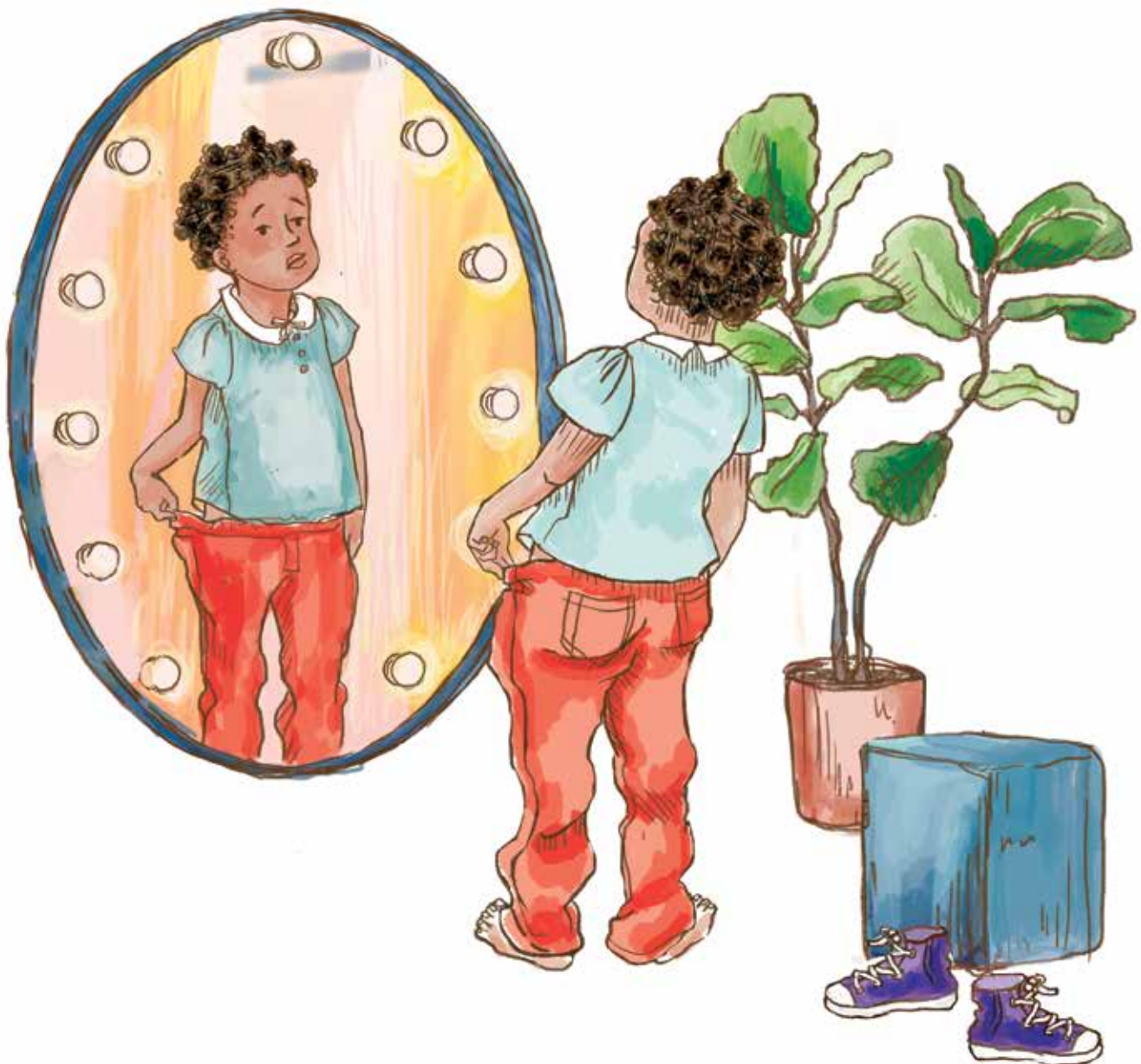
“Ga ke nyake borokgo bjo boswa!” a nagana.

Morago ga fao, Moreti o ile a itekantšha borokgo bjo bokhubedu bja go taga.

“Mohlomongwe bo tla ntekana gabotse?” a nagana ge a bo tloša hangareng. Eupša ge a itekantšha bjona, bo be bo le bjo bogolo. Bo be bo le boima. Gomme o be a tshwenyega gore bo tla wela fase ge a kitima goba a bapala a bo apere.

“Ga ke nyake borokgo bjo boswa!” a nagana.

“Go ya bjang ka moo?” Tatago Moreti a botšiša a le ka ntle ga phaphoši ya go itekantšha.

“Ga ke hwetše borokgo bjo ke bo ratago,” a realo, a apara borokgo bja gagwe bjo bo mo lekanago.

Ge Moreti a hwetša tatagwe, o be a eme kgauswi le raka ya dikhethe tša go bulega, tša matšoba. Mahlo a Moreti a bulega. “Naa tše tšona di bjang?” a botšiša, “Nka itekantšha dikhethe?”

“O di rata go feta marokgo?” tatagwe a botšiša. Moreti a dumela ka hlogo.

Ge Moreti a apara sekhethe sa mathomo, o tsebile gore se lokile. Lešela la sona le be le le boleta. Se be se kwagala se le boreledi letlalong la gagwe. Se be se sa kwagale se thatafetše. Ge a dula fase, se be se otlologa gabotse ka mo go nyakegago. Se be se mo lekana bjalo ka borokgo bja gagwe bja kgale, bjo bo tshwanelago.

Moreti ga se a hwetša borokgo bjo bo tshwanelago, eupša o tloga a hweditše sekhethe seo se tshwanelago.

Go Bala 1

Naa Moreti o itekantše borokgo bja mohuta ofe?

O itekantše borokgo bjo boso, bjo botalalerata bja go fifala, le bjo bokhubedu bja go taga.

Naa Moreti o hweditše eng lebenkeleng?

O hweditše sekhetha sa go phethagala se se swa.

Ke ka lebaka la eng Moreti a be a sa nyake borokgo bjo boswa?

- Ke ka lebaka la gore o hweditše sekhetha sebakeng sa borokgo.
- Ke ka lebaka la gore ga go na le borokgo bja go mo lekana gabotse, eupša sekhetha se mo lekana gabotse.
- Ke ka lebaka la gore borokgo bjo boso bjo a itekantšego bjona bo be bo kwala makgwakgwa le go ngapa mmele wa gagwe.
- Ke ka lebaka la gore borokgo bjo botalalerata bo be bo kwala bo gwagwaletše.
- Ke ka lebaka la gore borokgo bjo bo khubedu bo be bo kwala bo le boima bo mo tlheretlhepha.
- Ke ka lebaka la gore sekhetha se be se kwala se lokile ge a se apara!

Go Bala 2

Naa o nagana gore Moreti o ikwele bjang ge konope ya borokgo e kgaoga?

Ke nagana gore o kwele bohloko/nyamile/gakanegile.

Naa o nagana gore Moreti o ikwele bjang ge mafelelong a hwetša sekhetha seo a se ratago?

Ke nagana gore o be a thabile/imologile.

Ke ka lebaka la eng Moreti a gakanegile?

- Ke ka lebaka la gore konope ya borokgo bjo a bo ratago e kgaogile.
- Ke ka lebaka la gore o be a sa nyake go ya lebenkeleng go reka borokgo bjo boswa.
- Ke ka lebaka la gore o be a hlologela borokgo bja gagwe bja kgale, bja go mo lekana gabotse.
- Ke ka lebaka la gore o be a sa nyake borokgo bjo boswa – o be a duma go tšwala borokgo bja gagwe bja kgale, bja go mo lekana gabotse.
- Ke ka lebaka la gore go marokgo ka moka ao a itekantšego ona, ga go bjo bo swanago le bja gagwe bja kgale.
- Ke ka lebaka la gore marokgo ka moka ao a itekantšego ona ga a mo lekane gabotse.
- Ke ka lebaka la gore borokgo bjo boso bjo a itekantšego bjona bo be bo kwala makgwakgwa le go ngapa mmele wa gagwe.
- Ke ka lebaka la gore borokgo bjo botalalerata bjo a itekantšego bjona bo be bo kwala bo gwagwaletše.
- Ke ka lebaka la gore borokgo bjo bokhubedu bjo a itekantšego bjona bo be bo kwala bo le boima ebile bo thlephile.

KANEGELO YA 3

KANEGELO YA KOKO

Tabakgolo: Bokoko ba rena

Tshedimošo ya bokamorago

- Kanegelo ya dingwalwa tša boikgopolelo.
- E diragatšwa mo Afrika Borwa.
- E diragala matšatši a lehono.
- Kanegelo ye e tla thuša barutwana go bona ka fao borakgolo le bokoko ba ka rutago bana ka ga setšo sa bona, badimo ba bona, le ditšo tša bona, le go kwešiša gore go bohlokwa go gopola le go hlompha tsebo le meetlo ye mebotse yeo e fetišetšwago ka malapeng a rena go tloga molokong o mongwe go ya go o mongwe.

Leano la Kwešišo: Go lebedišiša kwešišo

- Seo e lego sona: Go lekola kwešišo ya gago ge o dutše o bala le go kgaotša ge e ba ga go na se sengwe sa go se kwešišege
- Ke ka lebaka la eng re e šomiša: Go lemoga ge o sa kwešiše gomme wa se lokiša seo o sa se kwešišego le go se lokiša.
- Kamoo e thušago ka gona: E go dira gore o phele o na le tlhohleletšo le go godiša poledišanong gomme ka go e kaonafatša kwešišo ka go lokiša go se kwešišane ntle le go dikadika.

Dintlha tšeo o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Malapa a fetišetša bokgoni le ditšo go tloga molokong o mongwe go ya go o mongwe. Ka dinako tše dingwe borakgolo le bokoko ba ruta bana dilo tšeo ba ithutilego tšona go batswadi ba bona goba go borakgolo le bokoko ba bona. Se se thuša go boloka ditšo gore di seke tša nyamelela.
- Batho ba ka diriša didirišwa tša tlhago go dira dilo tše di nago le mohola. Letsopa ke mohuta wa mabu wo o ka bopšago go dira dipitša le dilo tše dingwe
- Go bopa ka letsopa ke bokgoni bjo bo nyakago go itlwaetša gore o ithute. Gantši batho ba swanetše go itlwaetša gantši pele ba e ba le bokgoni.
- Ge letsopa le thapile, le ba boleta gomme go bonolo go le bopa. Ge le omile, le ba bothata gomme le boloka sebopego sa lona. Ge letsopa le ka thapa goba la nelwa ke pula, le ka ba boleta gape gomme la lahlegelwa ke sebopego sa lona.

Go šomiša mokgwa wo:

Letlakala le temana	Go Bala	Bolela
31,1	Lerato ga se a ka a bona selo se sebotse bjalo ka dipitša tša go bopša ke kokwagwe. Kokwagwe o be a hlakanya letsopa go tšwa mobung. Go Lerato e be eke ke maleatlana. “Ke nyaka go bopa dipitša bjalo ka wena!” Lerato a botša kokwagwe.	E re ke eme ke nagane... E re ke lekole gore ke a kwešiša: Lerato o nagana eng ka dipitša tša koko wa gagwe? Oo, ke a kwešiša. O nagana gore di botse kudu mo e lego gore le yena o nyaka go dira dipitša.
34,1	Ke moka kokwagwe a bontšha Lerato mokgwa wa go hlakanya letsopa go tšwa mobung. A mmontšha mokgwa wa go bopa pitša gabotse ka go e dira ntikodiko gape le gape. A mmontšha mokgwa wa go thala mekgabišo ya go di dira gore di be botse. A mmontšha mokgwa wa go di bea letšatšing gore di ome.	E re ke eme ke nagane... E re ke lekole gore ke a kwešiša: Ke dikgato dife tšeo Lerato a swanetšego go di latela go dira pitša? Sa pele, o swanetše go hlakanya letsopa go tšwa mobung, ke moka a bopa pitša, ke moka a thale dipaterone godimo ga yona, gomme mafelelong a e bee ka letšatšing gore e ome.

Lerato ga se a ka a bona selo se sebotse bjalo ka dipitša tša go bopša ke kokowagwe. Kokowagwe o be a hlakantšha letsopa go tšwa mobung. Go Lerato e be eke ke maleatlana. “Ke nyaka go bopa dipitša bjalo ka wena!” Lerato a botša kokowagwe. Kokowagwe a myemyela.

“Ke kgopolo ye botse!” a realo, “ke ithutile go bopa dipitša ge ke lekana le wena!”

“Ge ke be ke na le mengwaga ye seswai bjalo ka wena, ke be ke fela ke bogela mma a bopa dipitša. O be a hlakantšha letsopa go tšwa mobung. O be a bopa dipitša ka diatla, gomme a di bea letšatšing gore di ome. Lekga la mathomo la ge ke bopa pitša, o ile a mpontšha mokgwa wa go bopa pitša gabotse le go e dira ntikodiko. O mpontšhitše mokgwa wa go thala mekgabišo gore e be botse. Ke moka, a mpontšha go e bea letšatšing gore e ome.

Eupša bošegong bjoo, ge ke robetše, pula e ile ya na. Ge ke tsoga, pitša ya ka e be e se gona. Seo ke bego ke se bona ke mothalo wa mobu o mokhubedu o elela ka serapaneng. Pitša ya ka ya mathomo e be e senyegile” kokowagwe a hwa ka disego.

Lerato o ile a dula le kokwagwe gomme a leka go mo nagana e sa le mosetsana yo monnyane. “Ke ka lebaka la eng o se wa ruta mma?” gwa botšiša Lerato. “Hee Lerato, ke lekile!” kokowagwe a sega.

“Eupša mmago o be a sa rate go bopa dipitša. Mmago o be a rata go bina – legatong la seo o tšwetše pele ka tša setšo.”

Ke moka kokowagwe a bontšha Lerato mokgwa wa go hlakanya letsopa go tšwa mobung. A mmontšha mokgwa wa go bopa pitša gabotse ka go e dira ntikodiko gape le gape. A mmontšha mokgwa wa go thala mekgabišo ya go di dira gore di be botse. A mmontšha mokgwa wa go di bea letšatšing gore di ome.

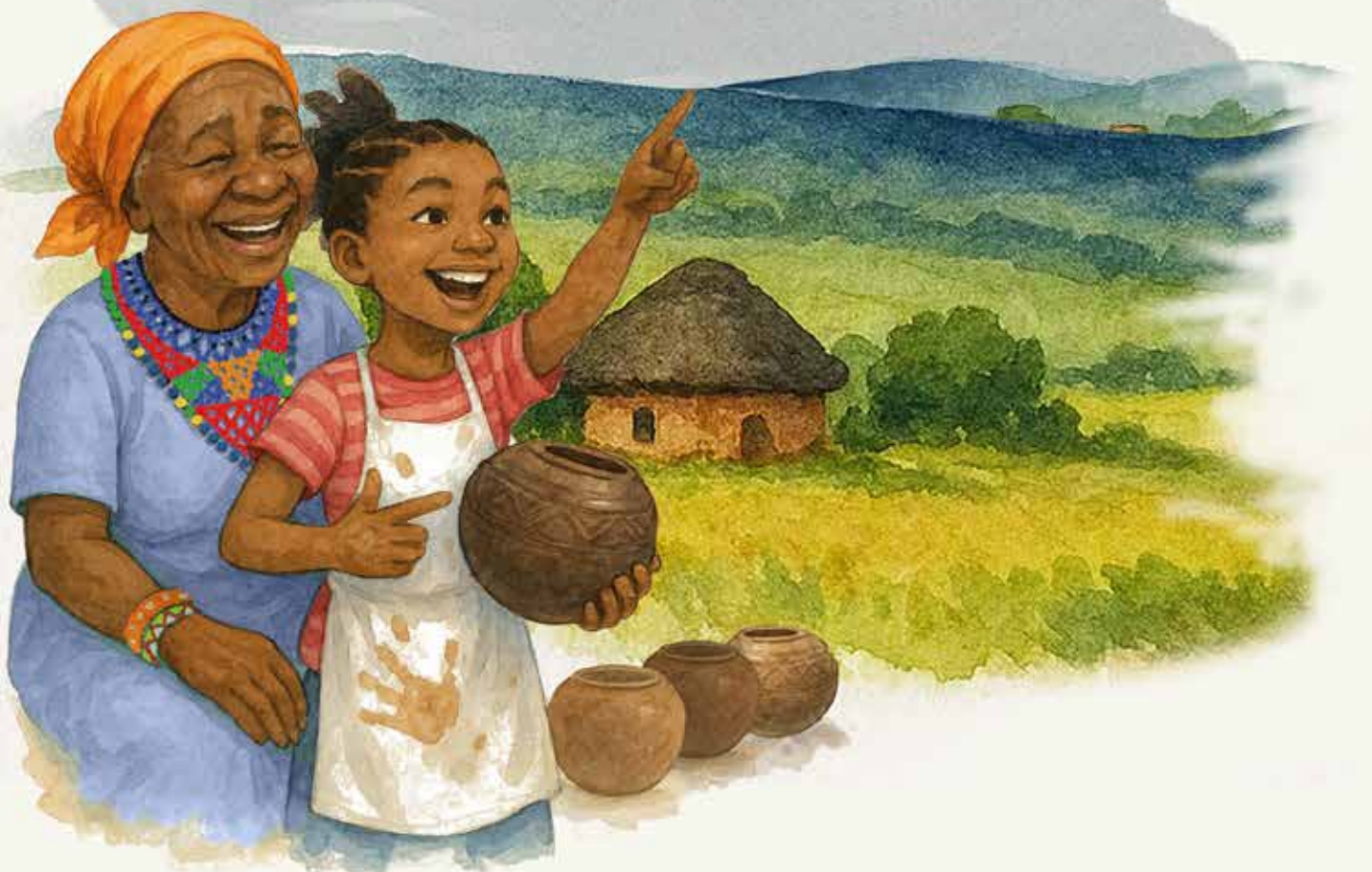

Mola dipitša tša Lerato di omile di phadima, Lerato o ile a kgetha pitša yeo a bego a ikgantšha ka yona go fetišiša.

“Nka bea ye ka mo gare?” Lerato a botšiša kokowagwe.

“Ke ka lebaka la eng o nyaka go e tsenya ka gare?” gwa botšiša kokowagwe.

Lerato o ile a lebelela godimo leratadimeng. Go be go na le maru ka gare ga monabo. “Ga ke nyake e tološwa ke pula bjalo ka pitša ya gago ya mathomo!” gwa hlaloša Lerato.

Go Bala 1

Naa ke eng se sebotsebotse seo Lerato a kilego a se bona?

Dipitša tša kokowagwe.

Naa Koko o be a na le mengwaga ye mekae ge a ithuta go bopa dipitša?

O be a na le mengwaga ye seswai bjalo ka Lerato.

Ke ka lebaka la eng Lerato a nyaka Koko a mo ruta go bopa dipitša?

- Ke ka lebaka la gore o nagana gore dipitša tša kokowagwe di botse.
- Ke ka lebaka la gore o rata kokowagwe – o nyaka go swana le yena.
- Ke ka lebaka la gore mmago Lerato ga a kgone go bopa dipitša- o swanelwa ke go ithuta go Koko.
- Ke ka lebaka la gore ga go bonolo go bopa dipitša – motho yo mongwe o swanetše go go bontšha.

Go Bala 2

Naa Koko o ithutile go mang go bopa dipitša?

O ithutile go mmagwe.

Ke ka lebaka la eng Lerato a sa ithute go mmagwe?

Ke ka lebaka la gore mmagwe ga se a ka a ithuta go bopa dipitša.

Ke ka lebaka la eng Lerato a be a nyaka go tsenya pitša ya mmamoratwa ka ntlong?

- Ke ka lebaka la gore pitša ya mathomo ya Koko e sentšwe ke pula.
- Ke ka lebaka la gore tše ke dipitša tša mathomo tšeo Lerato a itekilego go di bopa. Ka fao di kgethegile.
- Mohlomongwe Lerato o nyaka go bontšha mmagwe gore o kgona go bopa pitša ka boyena.
- Ke ka lebaka la gore Lerato o bona maru. O gopola gore pitša ya mathomo ya Koko e sentšwe ke pula. Ga a nyake ge se se direga go pitša ya gagwe ya mathomo.

KANEGELO YA 4 SOPO YA MASWIKWA YA KOKO

Tabakgolo: Bokoko ba rena

Tshedimošo ya bokamorago

- Kanegelo ya dingwalwa tša boikgopolelo.
- E diragatšwa mo Afrika Borwa.
- E diragala matšatši a lehono.
- Kanegelo ye e tla thuša barutwana go kwešiša gore batho ba ka diriša dikgopolo tše bohlale le go šoma mmogo go thušana dinakong tša mathata.

Dintlha tšeo o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Borakgolo le bokoko le batho ba bagolo gantši ba šomiša bohlale bja bona, dikanegelo le maitemogelo a bona a bophelo go hlhla le go thuša malapa a bona le setšhaba.
- Pula e bohlokwa bakeng sa go godiša dibjalo le go fepa diphoofolo. Ge go na le komelelo (nako e telele yeo go se nago pula ye ntši), batho le diphoofolo ba ka se be le dijo tše lekanego.
- Sopo e dirwa ka go apea metswako e fapanego mmogo ka pitšeng, gantši godimo ga mollo. Sopo gantši ga e na maswika.
- Batho ba mo motseng ba ka thušana ka go abelana seo ba nago le sona. Ge motho yo mongwe le yo mongwe a tsenya letsogo go se nene, go ka direga selo se segolo se se ka thušago yo mongwe le yo mongwe.

Leano la Kwešišo: Dira ditshekatsheko

- Seo e lego sona: Go tšea sephetho ge e ba o rata kanegelo goba dipheho tšeo baanegwa ba di tšerego.
- Ke ka lebaka la eng re e šomiša: Go bopa dikgopolo tša gago le go kwešiša kanegelo maamong a a tseneletšego.
- Kamoo e thušago ka gona: Go go thuša go nagana ka molaetša wa kanegelo le seo o se dumelago mabapi le wona.

Go šomiša mokgwa wo:

Letlakala le temana	Go Bala	Bolela
40,1	Koko o ile a swanelwa ke go loga leano ka pela! O dutše setulong sa gagwe sa go tekoga, a tekogela pele le morago a nagana ka leano. “Agaa,” gwa goeletša koko, “Ke na le leano! Tselane, ke nako ya go apea sopo ya ka ya go tuma ya maswika!”	Ke dira tshekatsheko ya gore koko wa Tselane o bohlale. Ke nagana gore ka mehla a ka dira leano, le ge dinako di thatafeše!
43,1	“Koko o apea sopo ya gagwe ye bose ya maswika!” a botša badudi ba motsana.	Ke dira tekanyetšo ya gore Tselane o bohlale, go swana le koko wa gagwe. O na le leano la go dira gore badudi ka moka ba motse ba rate go tseba ka sopo ye e kgethegilego ya Koko

Tselane le kokwagwe ba be ba swerwe ke tlala. E be e le dinakong tše boima. Pula e be e sešo ya na. Mafela a be a sa mele, gomme dikgomo di otle. Ga go na le o tee motseng yo a bego a na le dijo tša go šala. Koko o be a tshwenyegile. Naa o be a ka dirang? Maoto a Tselane a be a sesefala tšatši ka tšatši, ebile o be a se sa kitima mo gohle le go bapala ge sekolo se tšwile.

Koko o ile a swanelwa ke go loga leano ka pela! O dutše setulong sa gagwe sa go tekoga, a tekogela pele le morago a nagana ka leano. “Agaa,” gwa goeletša koko, “Ke na le leano! Tselane, ke nako ya go apea sopo ya ka ya go tuma ya maswika!”

Tselane o ile a gotša mollo. O beile pitša ye kgolo ya go tlala meetse mollong. Tselane o kgobokeditše maswika a boreledi mobung. “Maswika a a tla dira sopo ye bose!” Tselane le koko ba sega ba thabile! Koko o loketše maswika ka meetseng.

“Kitima o ye motsaneng o botše batho ka sopo ya ka ye bose ya maswika, Tselane!” gwa realo koko. Tselane o ile a kitimela motsaneng.

“Koko o apha sopo
ya gagwe ye bose ya
maswika!” a botša
badudi ba motsana.

“Sopo ya maswika?” gwa realo
morutiši. “Ga ke tsebe ka seo.”

“Koko o tumile ka sopo ya gagwe e
bose ya maswika,” gwa realo Tselane.

“Joo ka nnete – ke rata sopo yeo,”
gwa realo mogwera wa koko. “Ruriruri
ke swanetše go hwetša sebjana.”

“Naa nka kwa tatso?” gwa botšiša
molemi.

“E kwagala e le bose,” gwa realo
modiša.

“Go bjalo,” gwa realo Tselane.

Tselane o ile a nagana lebakanyana.
“Eupša ga ya lekana gore re abelane,”
a realo a nyamile. Bohle ba ile ba
bonala ba nyamile. Le bona ba be ba
swerwe ke tlala.

“Ke na le leano!” gwa realo Tselane. “Ke na le nnete ya gore koko o tla abelana sopo ya gagwe. Eupša ka moka le tla swanela ke go tla le setswaki sa go latswega go e tlaleletša. Ka fao e tla lekana yo mongwe le yo mongwe!”

“Nka tliša matapola,” gwa realo morutiši.

“Digwere di tla oketša mohlodi,” gwa realo molemi.

“Ke na le dieye tša go tanta tša go tlaleletša,” gwa realo modiša. “Ke tla hlaba kgogo ya ka ya mafelelo go oketša pitša,” gwa realo mogwera wa koko.

Badudi ka moka ba motsana ba ile ba phakišetša gae go bona gore ba ka hwetša eng go tlaleletša sopo e kgethegilego ya koko ya maswika.

Mušimeetse o ile wa tšwa pitšeng. Koko o ile a hudua meetse gomme a tšhela letswai le dinoko. A monkgo o mbose! Ka o tee ka o tee badudi ba motsana ba tliša merogo go tlaleletša sopo ya koko. Ge modudi yo mongwe le yo mongwe a tlaleletša motswako wa sopo ya nkga bosana le go rothiša mare!

Mafelelong sopo e be e lokile. Yo mongwe le yo mongwe o ile a tliša sebjana gomme ba orela mollo ba abelana sopo ya tatso ye bose ya maswika. E lekane batho ka moka le mpša ya Tselane!

Ka morago ga moletlo, koko o ile a anega kanegelo,
Tselane a opela koša gomme batho ka moka ba
keteka. E be e le lebaka le letelele mola motsana
ka moka o ilego wa dula mmogo go ja le go tšea
mehlamu.

“Ra tla ra ipshina lehono,” gwa realo molemi.

“Re leboga sopo ya maswika,” gwa realo modiša.

“Le re bontšhitše gore go abelana go re humiša ka
moka,” gwa realo morutiši.

Tselane le koko ba ile ba myemyela ka sephiring.

Go Bala 1

Naa morutiši o tlišitše setswaki sefe?

O tlišitše matapola.

Naa molemi o okeditše sopo ka eng?

O tlišitše dieiye go oketša.

Ke mang a tlišitšego dieiye tša sopo?

Modiša o tlišitše dieiye.

Ke ka lebaka la eng sopo e ile ya latswega bose?

- Ke ka lebaka la gore yo mongwe le yo mongwe wa badudi ba motsana o tlišitše setswaki.
- Ke ka lebaka la gore ditswaki ka moka di be di be di na le tatso ye bose ge dihlakane.

Go Bala 2

Ke ka lebaka la eng koko a be a tshwenyegile?

Ke ka lebaka la gore o be a se na dijo tšeo di lekanego go fa motlogolo wa gagwe!

Naa Koko o be a le kae ge a tšea sephetho sa go apea sopo?

O be a dutše setulong sa gagwe sa go tekoga.

Naa badudi ba motsana ba kwa bjang ka morago ga moletlo?

Ba ikwa ba thabile/ khoše.

Re tseba bjang gore koko le Tselane ba bohlale?

Re a tseba gore ba bohlale ka gobane...

KANEGELO YA 5 A RE BAPALENG DIBEKE

Tabakgolo: Re raloka ka ntle

Tshedimošo ya bokamorago

- Kanegelo ya dingwalwa tša boikgopolelo.
- E diragatšwa mo Afrika Borwa.
- E diragala matšatši a lehono.
- Kanegelo ye e tla thuša barutwana ba gago go kwešiša gore batho ba go tšwa mafelong a go fapana ba ka šomiša maina a go fapana papading ye tee. Le gona go ka ba thuša go kwešiša gore go bapala gotee go ka re thuša go utolla seo re swanago ka sona.

Leano la Kwešišo: Diragatša kakanyo

- Seo e lego sona: Go phopholetša dilo tšeo mongwadi a sa di hlalošego thwii, a šomiša mehlala kanegelong.
- Ke ka lebaka la eng re e šomiša: Go kwešiša ditlhalošo tše di tseneletšego le melaetša ye e utilwego.
- Kamoo e thušago ka gona: Go go thuša go fihlelela diphetho ge o bala, le go kwešiša kanegelo le baanegwa bokaone.

Dintlha tšeo o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Malapa gantši a etelana ka nako ya maikhutšo. Ka maikhutšo, bana ba bantši ba etela metswalle ya lapa go swana le borakgolo le bokoko, borakgadi, bomalome goba bomotswala. Ba ka hwetša le bagwera ba baswa ge ba etela.
- Papadi e tee e ka ba le maina a fapanego go ya ka mafelo a fapanego. Ka nako ye nngwe batho ba ditoropong, ditšhabeng goba dinageng tše di fapanego ba bapala papadi ye tee eupša ba e bitša ka maina a go fapana.
- Batho ba ka se kwešišane gabonolo. Ka nako ye nngwe batho ba ka nagana gore ga ba dumelelane ka ge ba šomiša mantšu a go fapana. Eupša, ge ba botšiša dipotšišo le go hlalosa seo ba se bolelago, ba ka utolla gore ba bolela ka selo se tee.
- Dipapadi le dithaloko e ka ba tsela e botse ya go dira dikgokagano tše diswa le bagwera

Go šomiša mokgwa wo:

Letlakala le temana	Go Bala	Bolela
53,1	Ka Keresemose Mohlahli o be a etetše rakgadiagwe kua Soweto. Potlako o be a etetše kokoagwe. Dikemelo o be a etetše batswala ba gagwe. Boraro bja bona ba fetogile bagwera ka pela.	Nka phetha ka gore bana ba kanegelo ye ba dula mafelong a fapanego. Ba tlile fela lefelong le tee nakong ya maikhutšo.
57,4	“Papadi ye e swana feela le Toti! E swanetše go ba e le papadi e tee!” Potlako a sega. “E swana gape le Chicago gwa.” realo Dikemelo. “Ke yona ya gore ge go se leloko la sehlopha le le wišago dikotikoti, gona sehlopha sa go filita se hwetša monyetla wa go bapala?” “Ee!” gwa realo Mohlahli, “E swana feela le Dibeke!”	Nka phetha ka gore bana ba be ba letetše gore dipapadi di tla fapana ka gobane di be di na le maina a fapanego. Ke nagana gore ba a makala ge ba lemoga gore ka moka ba bolela ka papadi e tee.

Ka Keresemose Mohlahli o be a etetše rakgadiagwe kua Soweto. Potlako o be a etetše kokoagwe. Dikemelo o be a etetše batswala ba gagwe. Boraro bja bona ba fetogile bagwera ka pela.

“Ke jewa ke bodutu,” gwa realo Potlako, “a re bapaleng Toti.”

“Ga ke tsebe papadi yeo,” gwa realo Mohlahli, “a re bapaleng Dibeke legatong la yona.”

“Tšhikhakho yona? Ke papadi ye bose go fetišiša!” gwa realo Dikemelo.

“Tšhikhakho? E kwala bjalo ka toropokgolo – e se go papadi!” Potlako a dikološa mahlo a gagwe.

Ba ile ba dula ba ngangišana ka papadi yeo ba swanetšego go e bapala. Ba ya pele le morago ka gore ke papadi efe ye kaonekaone.

“Go lokile!” mafelelong Potlako a gogela morago, “Ke bona gore re ka bapala Dibeke ge e le gore e bose bjalo. Re bapala bjang?”

Mohlahlili a ema. “Go lokile, ge e le gore re ile go bapala Dibeke, re hloka dikotikoti le kgwele.”

“Seo se kwagala se swana le Chicago,” gwa realo Dikemelo.

“Le go bapala Toti o hloka dikotikoti le kgwele,” gwa realo Potlako.

“Sa pele re swanetše go bopa dihlopha tše pedi. Sehlopha se tee se a bapala, se sengwe ke sa go phoša kgwele. Sehlopha sa go bapala se swanetše go kitima se leke go aga tora ye telele ka dikotikoti,” Mohlahli a tšwela pele. “Ke moka, ba swanetše go kitimela gae!”

“E swana feela le Toti!” gwa boeletša Potlako.

“Go na le molao wo o swanago le wa Chicago gwa boeletša Dikemelo.

“Ka nnete?” gwa botšiša Mohlahli, “go a makatša!”

Mohlahli a tšwela pele. “Mošomo wa sehlopha sa go foša kgwele ke go betha maloko a sehlopha se sengwe ka kgwele. Maloko a sehlopha se sengwe a swanetše go leka go phefa le go se bethwe! Ge ba bethwa, ba swanetše go dula fase.”

“E swana feela le Toti!” gwa realo Potlako, a lebelelega a gakanegile.

“Go na le molao wo o swanago le wa Chicago gwa realo Dikemelo.

“Ka nnete?” gwa botšiša Mohlahli, “go a segiša!”

“Go lokile bjale, sehlopha sa go foša kgwele se swanetše go fa sehlopha seo se lego lefelong la mathomo. Leloko le lengwe le le lengwe la sehlopha le na le monyetla ye meraro go phoša kgwele go leka go wiša mokgobo wa dikotikoti.” Mohlahli a hlaloša.

“E swana feela le Toti,” gwa realo Potlako. “Ge sehlopha se wiša mokgobo, naa se hwetša ntlha le monyetla o mongwe wa go bapala?”

“Ee!” gwa realo Mohlahli, a lebelelega a gakanegile. “O tseba bjang?”

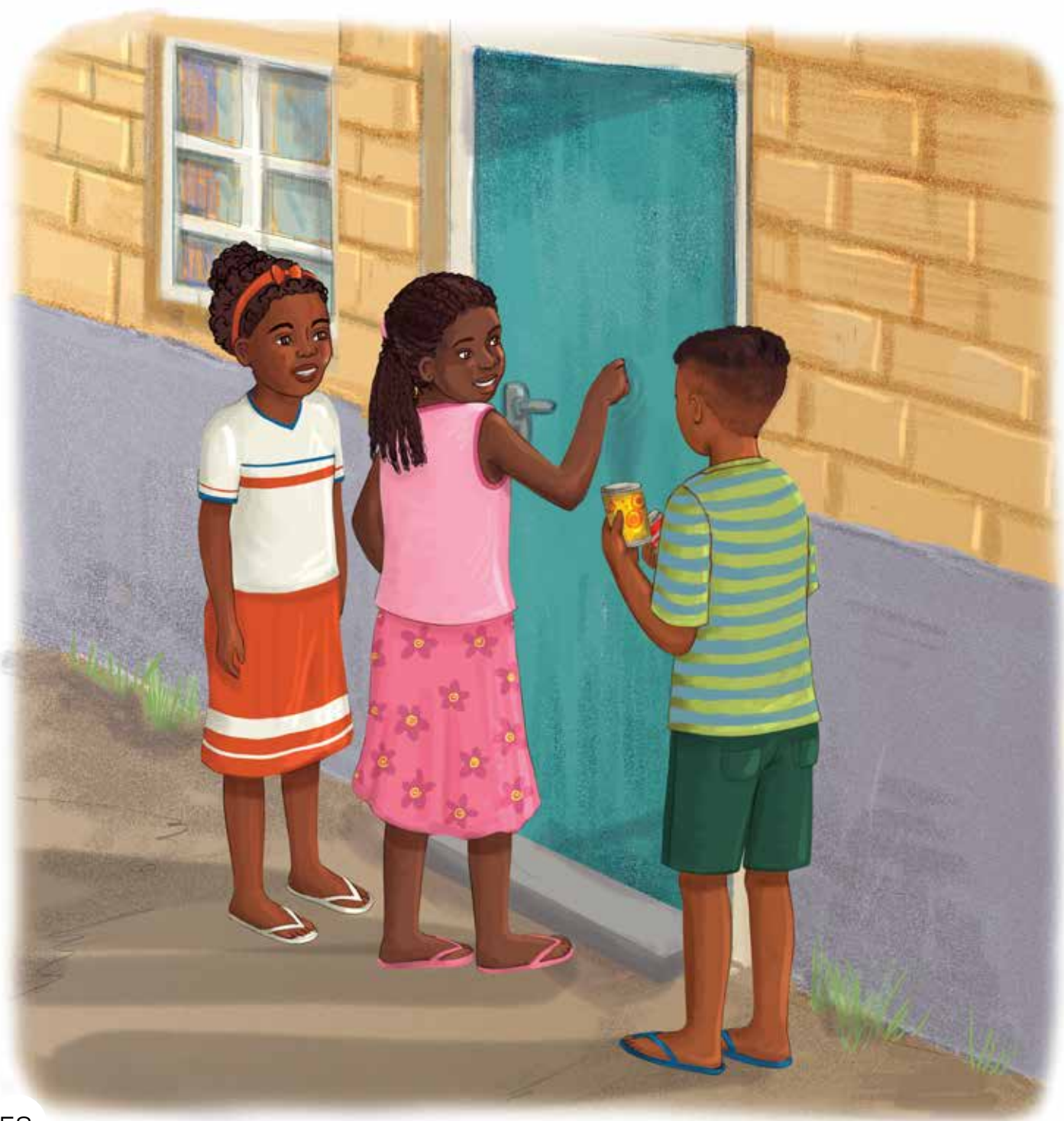
“Papadi ye e swana feela le Toti! E swanetše go ba e le papadi e tee!” Potlako a sega.

“E swana gape le Chicago,” gwa realo Dikemelo. “Ke yona ya gore ge go se leloko la sehlopha le le wišago dikotikoti, gona sehlopha sa go foša kgwele se hwetša monyetla wa go bapala?”

“Ee!” gwa realo Mohlahli, “E swana feela le Dibeke!”

“Go lokile, a re yeng go kgoboketša dikotikoti!”
gwa realo Potlako. Ba tsene ntlo le ntlo ba kgopela
dikotikoti go baagišani.

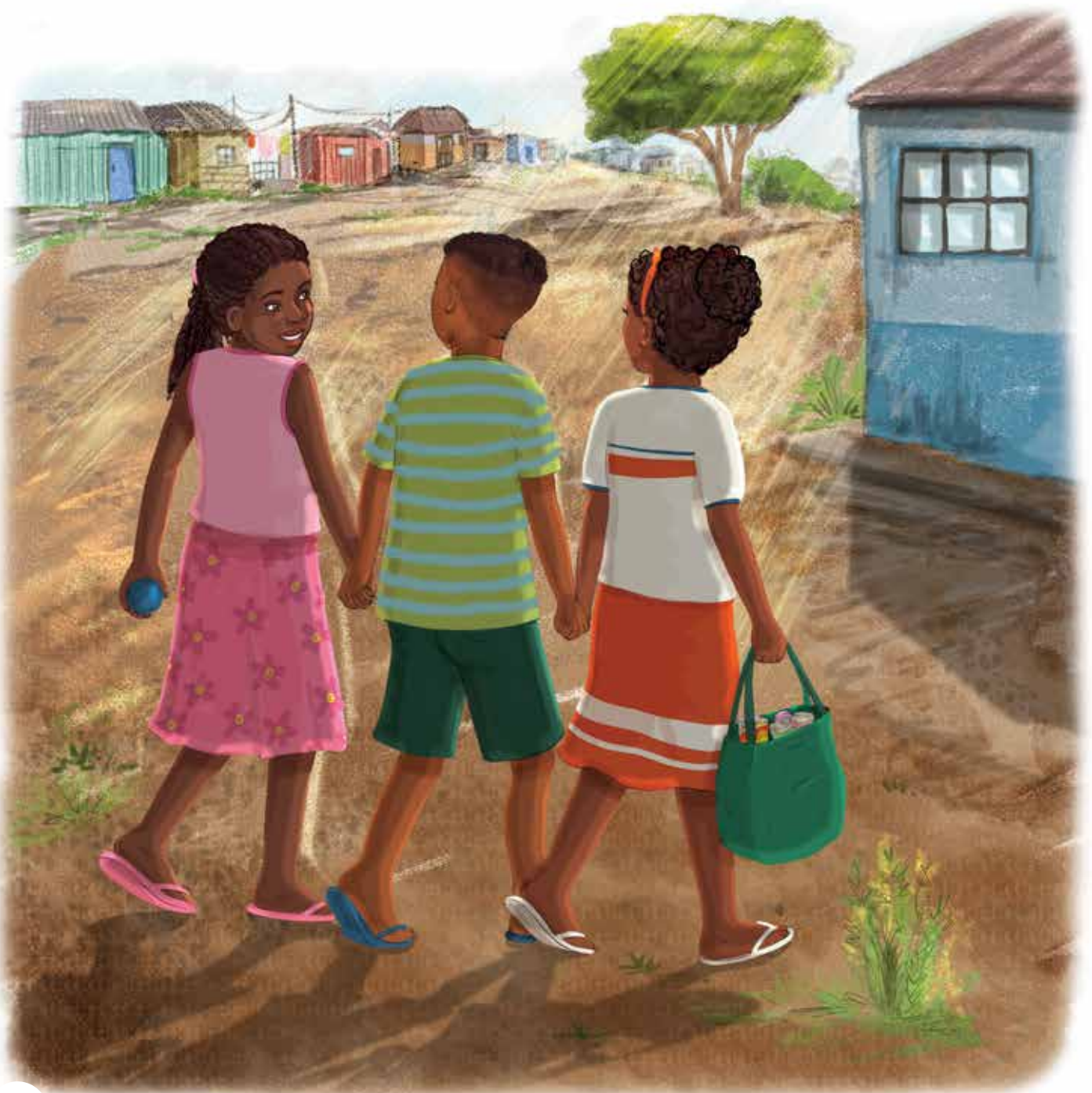
Ge ba tsena ntlong ya mafelelo mmileng woo, Mohlahli a botšiša, “naa re ka hwetša dikotikoti tša go bapala Dibeke?”

Mosadi woo o ile a ba botša gore ba lete. O ile a boa le mokotla o tletše dikotikoti.

“A le a tseba gore batho ba bangwe ba bitša papadi yeo Tšhikhakho?” a sega, “gomme ba bangwe ba e bitša Toti! Nagana!”

Mafelelong ba be ba na le dikotikoti tšeo di lekanego.
Mohlahlili, Potlako le Dikemelo ba ile ba lebelelana ba
myemyela, “a re bapaleng Dibeke-Tšhikhakho-Toti”
gwa realo Dikemelo, a sega.

Go Bala 1

Naa kanegelo ye e diragala lefelong lefe?

E diragala kua Soweto, ka nako ya maikhutšo a Keresemose.

Naa maina a mararo a go fapana a papadi ye ke afe?

Dibeke, Toti, Tšhikhakho.

Ke ka lebaka la eng baanegwa mo kanegelong ye ba be ba gakanegile?

- Ke ka lebaka la gore ba be ba nagana gore ba bolela ka dipapadi tša go fapana, kganthe ba bolela ka papadi e tee!
- Ke ka lebaka la gore ba be ba nagana gore ba bolela ka dipapadi tša go fapana, kganthe melao ka moka ya papadi e a swana.
- Ke ka lebaka la gore ba be ba sa tsebe gore papadi ya bona ya mmamoratwa e ka ba le maina ao a fapanego.

Go Bala 2

Re ka akanya bjang gore baanegwa ka moka ba tšwa mafelong ao a fapanego?

- Ke ka lebaka la gore bohle ba etetše meloko kua Soweto.
- Ke ka lebaka la gore ba thoma go ba bagwera.
- Ke ka lebaka la gore ka moka ba na le leina leo le fapanego la papadi e tee.

Naa bana ba swanetše go kgoboketša eng pele ga ge thoma go bapala?

- Ba swanetše go kgoboketša dikotikoti.

Ke ka lebaka la eng baanegwa ba sega mafelelong a kanegelo?

- Ke ka lebaka la gore ba tšere sebaka go lemoga gore ba bolela ka papadi e tee.
- Ke ka lebaka la gore ba tšere nako ba gakanegile.
- Ke ka lebaka la gore Dibeke-Tšhikhakho-Toti ke leina la papadi le letelele la go segiša.

KANEGELO YA 6 GO GAŠANA KA MEETSE LETŠATŠING LA SERUTHWANE

Tabakgolo: Re raloka ka ntle

Tshedimošo ya bokamorago

- Kanegelo ya dingwalwa tša boikgopolelo.
- E diragatšwa mo Afrika Borwa.
- E diragala matšatši a lehono.
- Kanegelo ye e tla thuša barutwana ba gago go kwešiša gore go bapala ka ntle go re fa sebaka sa go hlahloba tlhago, go ithabiša le bagwera, go ipshina ka ditšo tše di kgethegilego ditšhabeng tša gaborena.

Leano la Kwešišo: Bona ka leihlo la kgopolo

- Seo e lego sona: Go hlama seswantšho sa monagano sa seo se diregago ka kanegelong.
- Ke ka lebaka la eng re e šomiša: Go dira gore kanegelo e kwagale e le ya nnete ebile e hlakile.
- Kamoo e thušago ka gona: Go go thuša go kwešiša gore baanegwa le mafelo a lebelega bjang le go dira gore kanegelo e bonagale gabotse.

Dintlha tšeo o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Seruthwane ke sehla seo se tlogo ka morago ga marega. Seruthwane se bolela boemo bja leratadima bjo borutho, matšoba a thunya, dikhunkhwane di a tšwelela le diphoofole di ba le mafolofolo kudu. Ge seruthwane se fihla, re ka lemoga matšatši a borutho, matlakala a maswa dihlareng, dirurubele tše di fofago le dinonyana tšeo di agago dihlaga.
- Boemo bja leratadima le dihla di ama ka fao batho ba bapalago ka ntle. Mohlala, marega, batho gantši ba a phakiša ka gobane ba kwa go tonya. Ge boemo bja leratadima bo ruthetše, ba ka fetša nako e ntši ba le ka ntle ba sepela, ba bapala le go hlohlomiša.
- Letšatši la 1 Lewedi le tsebja bjalo ka Letšatši la Seruthwane mo Afrika Borwa. E nngwe ya ditšo tšeo di bego di dirwa ditropong tše dintši e be e le go tšhela dikgamelo tša meetse godimo ga batho ge ba boa gae go tšwa mošomong goba sekolong, gomme ba goeletša ba re “Nako ya seruthwane!” Setšo se se be se bontšha bofelo bja marega le mathomo a sehla se seswa. Le ge se se sa dutše se direga mafelong a mangwe, ga se sa tlwaelegile bjalo ka pele.
- Ka dinako tše dingwe bana babo rena, dikgaetšedi le bagwera ba bapala metlae ye e se nago kotsi bakeng sa go ithabiša. Kanegelong ye, meetse ke karolo ya setšo sa Letšatši la Seruthwane, e sego kotlo.

Go šomiša mokgwa wo:

Letlakala le temana	Go Bala	Bolela
65,1	Lehono letšatši le a phadima e bile le tagile. Mašoto o ile a apola jesi ya gagwe. “Go šetše gannyane gore e be selemo!” gwa realo Mašoto, a myemyela.	Ke kgona go bona ka leihlo la kgopolo Mašoto a fufulelwa ge a sepela letšatšing le borutho.
71,1	Ka nako yeo, Mašoto o ile a kwa kgaetšediagwe a segasega. Ge ba retologa ba bona Kutollo le bagwera ba gagwe, ba thapile! Ka moka ba be ba swere dikgamelo tša meetse.	Ke bona ka leihlo la kgopolo sefahlego sa Mašoto se se makatšego ge a ekwa ngwanabo a sega. O be a nagana gore o bolokegile eupša ga a bolokega!

Mesong ya Labohlano le lengwe, Bonolo le Mašoto ba be ba eya sekolong mmogo. E šetše bjale e le dikgwedi ba rwala mengatse ba apara dijese tše borutho tša marega. Eupša lehono letšatši le a phadima le tagile. Mašoto o ile a apola jese ya gagwe.

“Go šetše ga nnyane gore e be selemo!” gwa realo Mašoto, a myemyela.

Bonolo le Mašoto ba be ba tlwaetše go sepediša gore ba ruthele. Eupša lehono ba sepela ka go nanya.

“Bona!” gwa realo Bonolo, a ema a bogela dirurubele tše pedi tša mmala wa go taga wa namune.

“Theeletša!” gwa realo Mašoto, a šupa dinonyane di aga sehlaga sa tšona godimo ga mohlare wo mogolo.

“Nkgelela se!” gwa realo Bonolo, a hemela teng ka maatla, “matšoba a swanetše go ba a thunya!”

Ge ba fihla sekolong mesong yeo, Morutišigadi Soko o ile a ngwala letšatšikgwedi letlapeng.

“Agaa! Bonang se! Ke 1 Lewedi - ke Letšatši la Seruthwane!” a realo a myemyela.

Mašoto o lebelela Bonolo.

“Aowa!” gwa bobola Mašoto, “Buti wa ka o rata go nanaketša ka Letšatši la Seruthwane! Re swanetše go kitimela gae ge tšhipi ya sekolo e se no lla, gore a se re hwetše!”

Ge tšhipi e lla, bagwera ba Mašoto le Bonolo ba ile ba tšea sephetho go šala ba bapala.

“Etlang le bapale le rena!” gwa bitša Kgodišo a kitimela Molatelo le Thato.

“Etlang re bapaleng!” gwa realo Bonolo.

Morago ga gore basetsana ba bapale sebakanyana, ba ile ba bona Morutišigadi Soko a etšwa ka phaphošing. “Šalang gabotse basetsana!” a hlaboša lentšu, “Le be le Letšatši la Seruthwane le lebotse!”

“Aowi!” gwa bobola Mašoto, “ke lebetše tšohle ka ga Letšatši la Seruthwane! A re sepeleng Bonolo, eupša re tla swanelwa ke go ba le šedi!”

Ba ile ba kitimela gae, eupša Bonolo o ile a lapa ka pela.

“Nka se kgone go kitima go feta mo!” a realo, a hema ga boima. Mašoto o ile a lebelela mathokong ohle a bethwa ke letswalo.

“Re swanetše go hlokomela,” a realo. Ba ile ba sepediša. Ba be ba sa bolele le gatee. Mafelelong Mašoto a bona lebatl la gabo la ka pele, gomme a hemela teng.

“Re kgonne!” a realo.

Efela ka nako yeo, Mašoto o ile a kwa kgaetšediagwe segasega. Ge ba retologa ba bona Kutollo le bagwera ba gagwe, ba thapile! Ka moka ba be ba swere dikgamelo tša meetse.

Mašoto o ile a emišetša matsogo a gagwe godimo,
“Go lokile, go lokile, le re hweditše!” a sega. “A re upše
re fološē mekotlana ya rena.”

Ge Bonolo le Mašoto ba se na go fološa mekotlana
ya bona, Kutollo le bagwera ba gagwe ba ile ba ba
kitimela. Bonolo le Mašoto a hwa ka disego gomme ba
goeletša ge bašemane ba ba gaša ka meetse.

“Letšatši la Seruthwane le lebotse!” gwa realo Kutollo.
Bohle ba thoma go segasega.

Go Bala 1

Naa Mašoto le Bonolo ba bone eng ge ba eya sekolong?

- Ba bone dirurubele tša mmala wa go taga wa namune.
- Ba bone dithaga di aga sehlagaga.

Naa kanegelo ye e direga ka letšatšikgwedi lefe?

E direga ka la 1 Lewedi - Letšatši la Seruthwane!

Ke ka lebaka la eng Mašoto le Bonolo ba sepela ka go nanya ge ba eya sekolong?

- Ke ka lebaka la gore ba be ba sa hloke go kwa borutho.
- Ke ka lebaka la gore mafelelong seruthwane se be se fihlile.
- Ke ka lebaka la gore ba be ba lemoga dika tša phetogo ya sehla.
- Ke ka lebaka la gore ba ile ba ema ba bogela dirurubele tša mmala wa go taga wa namune.
- Ke ka lebaka la gore ba ile ba ema ba bogela dithaga di aga sehlagaga.
- Ke ka lebaka la gore ba ile ba ema ba nkelela matšoba.

Go Bala 2

Naa Bonolo le Mašoto ba dirile eng ge sekolo se etšwa?

Ba ile ba bapala le bagwera ba bona ka ntle.

Naa Mašoto o gopoditšwe ke eng gore ke letšatši la Seruthwane?

O gopoditšwe ke ge morutišigadi a etšwa ka phaphošing a re, “Letšatši la Seruthwane le lebotse!”

Ke ka lebaka la eng Mašoto le Bonolo ba be thapile ka meetse?

- Ke ka lebaka la gore e be e le Letšatši la Seruthwane.
- Ke ka lebaka la gore mafelong a mangwe a Afrika Borwa ke setšo sa Letšatši la Seruthwane go tšhela batho ka meetse a boleka.
- Ke ka lebaka la gore Mašoto le Bonolo ba be ba bapala le bagwera ge sekolo se tšwile go ena le gore ba kitimele gae thwii.
- Ke ka lebaka la gore kgaetšedi ya Mašoto, Kutollo, o rata go mo hwetša ka Letšatši la Seruthwane.

KANEGELO YA 7

LEINA LA KA KE

LEHLOGONOLO

Tabakgolo: Re bolela ka go hlaboša lentšu

Tshedimošo ya bokamorago

- Kanegelo ya dingwalwa tša boikgopolelo.
- E diragatšwa mo Afrika Borwa.
- E diragala matšatši a lehono.
- Kanegelo ye e tla thuša barutwana ba gago go kwešiša gore maina ke karolo ye bohlokwa ya boitsebišo bja motho, le gore go lokile go bolela ka tlhompho ge sengwe se le bohlokwa go wena.

Leano la Kwešišo: Diragatša kakanyo

- Seo e lego sona: Go phopholetša dilo tšeo mongwadi a sa di hlalošego thwii, a šomiša mehlala kanegelong.
- Ke ka lebaka la eng re e šomiša: Go kwešiša ditlhalošo tše di tseneletšego le melaetša ye e utilwego.
- Kamoo e thušago ka gona: Go go thuša go fihlelela diphetho ge o bala, le go kwešiša kanegelo le baanegwa bokaone.

Dintlha tšeo o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Maina ke karolo ye bohlokwa ya boitšhupo bja motho. Maina a kgethegile gomme gantši a na le tlhalošo. Malapa a mantši a kgetha maina ka kelohloko, ka lerato le tlhokomelo. Batho ba bantši ba ikwa ba ikgantšha ka maina a bona.
- Batho ba bangwe ba na le maina a sereto goba diphetolelo tše di khutsofaditšwego tša maina a bona. Mohlala, Ngwana yo a bitšwago Lehlogonolo a ka bitšwa Hlogi. Batho ba bangwe ba rata maina a khutsofaditšwego, mola batho ba bangwe ba rata maina a bona ka botlalo. Batho ba swanetše go leka go bolela leina la gago gabotse gomme ba go bitše ka leina leo o nyakago go bitšwa ka lona.
- Ka dinako tše dingwe batho ba bagolo ba dira diphetho tšeo bana ba sa dumelelanego le tšona. Motho yo mogolo a ka nagana gore o a thuša, eupša a ka no se lemoge gore selo se itšego se bohlokwa go ngwana yo a itšego.
- Go ba le tlhompho ga go bolele go homola ge selo se se itšego se le bohlokwa. O ka ba le tlhompho le go bolela ka boleta mola o botša motho yo momgwe ka moo o ikwago ka gona goba seo o se nyakago.

Go šomiša mekgwa wo:

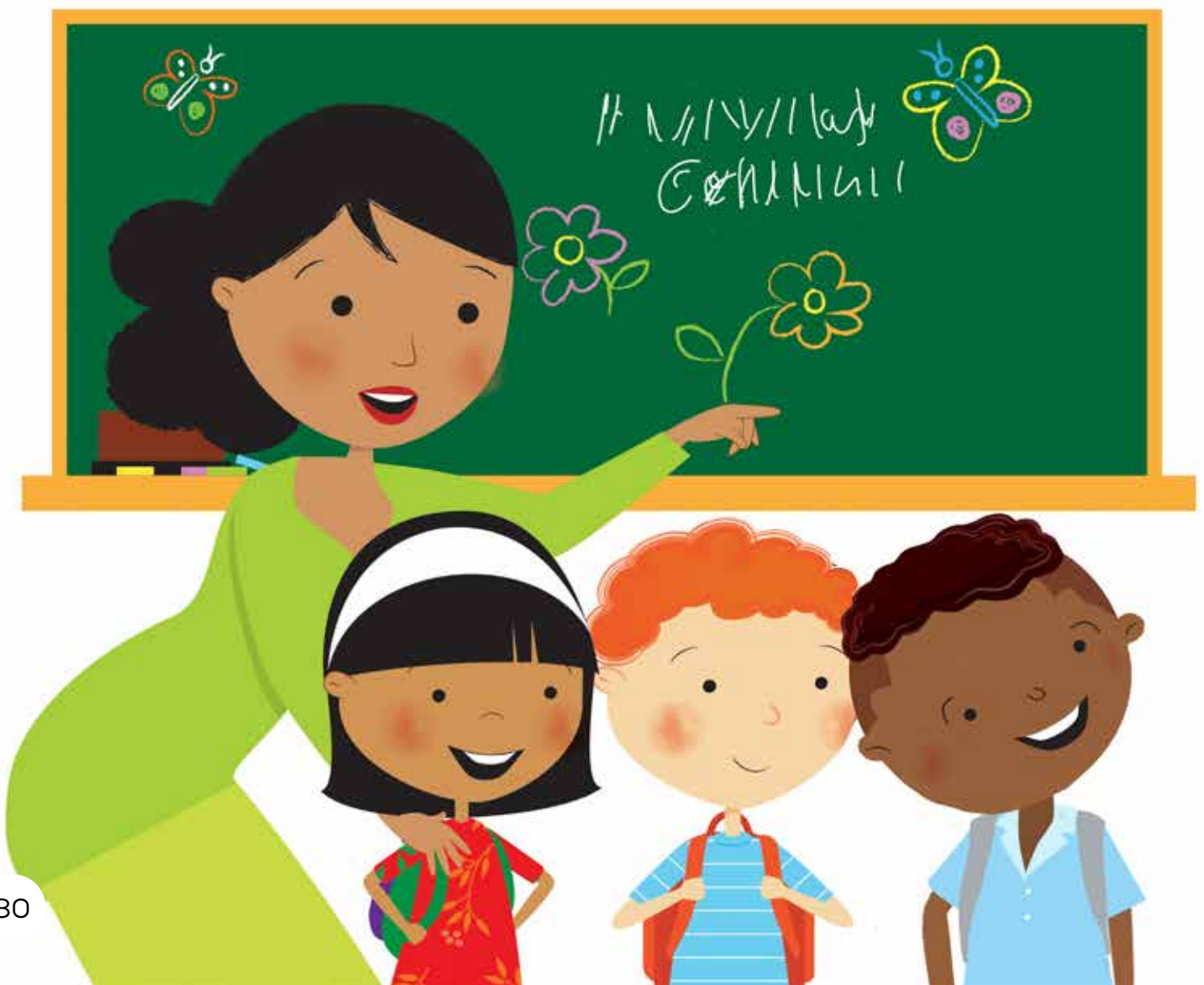
Letlakala le temana	Go Bala	Bolela
81,2	“Ke tlile go go bitša Hlogi,” gwa realo morutiši, “Leina la gago ke le letelele!” Lehlogonolo ga se a nyaka go kwagala eke o hloka mekgwa, ka fao o ile a no homola.	Ke a ipotšisa go re ke ka lebaka la eng Lehlogonolo a sa phošolle morutiši wa gagwe. Goba ke phetha ka gore morutiši wa gagwe o be a tlo swaba goba go befelwa
84,1	Letšatši le lengwe le le lengwe kua sekolong, Lehlogonolo o be a hlologela go kwa leina la gagwe le bitšwa ka botlalo. Lehlogonolo o ile a nagana go phošolla morutiši, eupša o be a sa rate go kwagala eke o hloka mekgwa.	Nka phetha ka gore sekolong Lehlogonolo o dula a bitšwa Hlogi eupša ka gae o bitšwa ka leina la gagwe ka botlalo.

Mola Lehlogonolo a belegwago, yo mongwe le yo mongwe wa ba lapa o be a mmitša ka leina la gagwe le lebotse, ka botlalo: Lehlogonolo. O be a rata modumo wa leina la gagwe. O be a rata go le bitša ka go nanya, senoko-ka-senoko. Gape o be a rata go le bitša ka go phakiša. O be a rata se sengwe le se sengwe ka leina la gagwe!

Ka letšatši la gagwe la mathomo sekolong, morutiši wa Lehlogonolo o boditše barutwana ka moka gore ba eme pele ka phaphošing. Ke moka, morutiši o beditše barutwana ka o tee ka o tee, gomme a ba laetša madulo a bona. Leina la morutwana yo mongwe le yo mongwe le be le mamareditšwe godimo ga teseke ya gagwe.

Lehlogonolo o be a fela pelo ya go bona leina la gagwe le lebotse le ngwadilwe ka botlalo tesekeng ya gagwe.

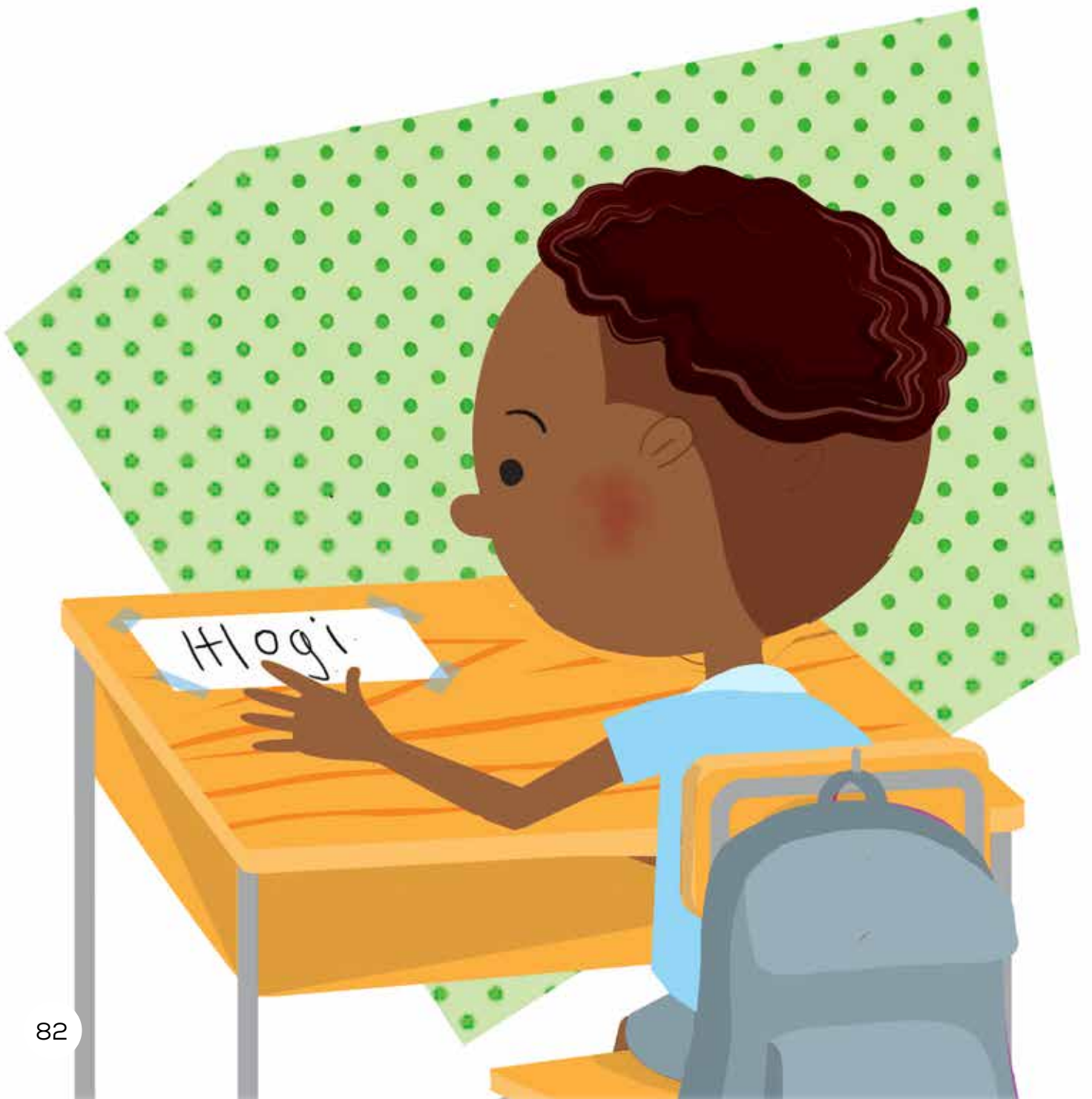
Mafelelong, morutiši a bitša leina la gagwe. O le beditše ka go nanya, senoko-ka-senoko. Lehlogonolo o ile a myemyela kudu gomme a emiša letsogo la gagwe.

“Ke tlile go go bitša Hlogi,” gwa realo morutiši, “Leina la gago ke le letelele!”

Lehlogonolo o be a sa nyake go bonala a hloka mekgwa, ka fao o ile a homola.

Ge a dula tesekeng ya gagwe, leina la gagwe le be le ngwadilwe gore Hlogi. Go be go se gwa ngwalwa leina la gagwe le lebotse ka botlalo. Go myemyela ga Lehlogonolo go ile gwa sesefala.

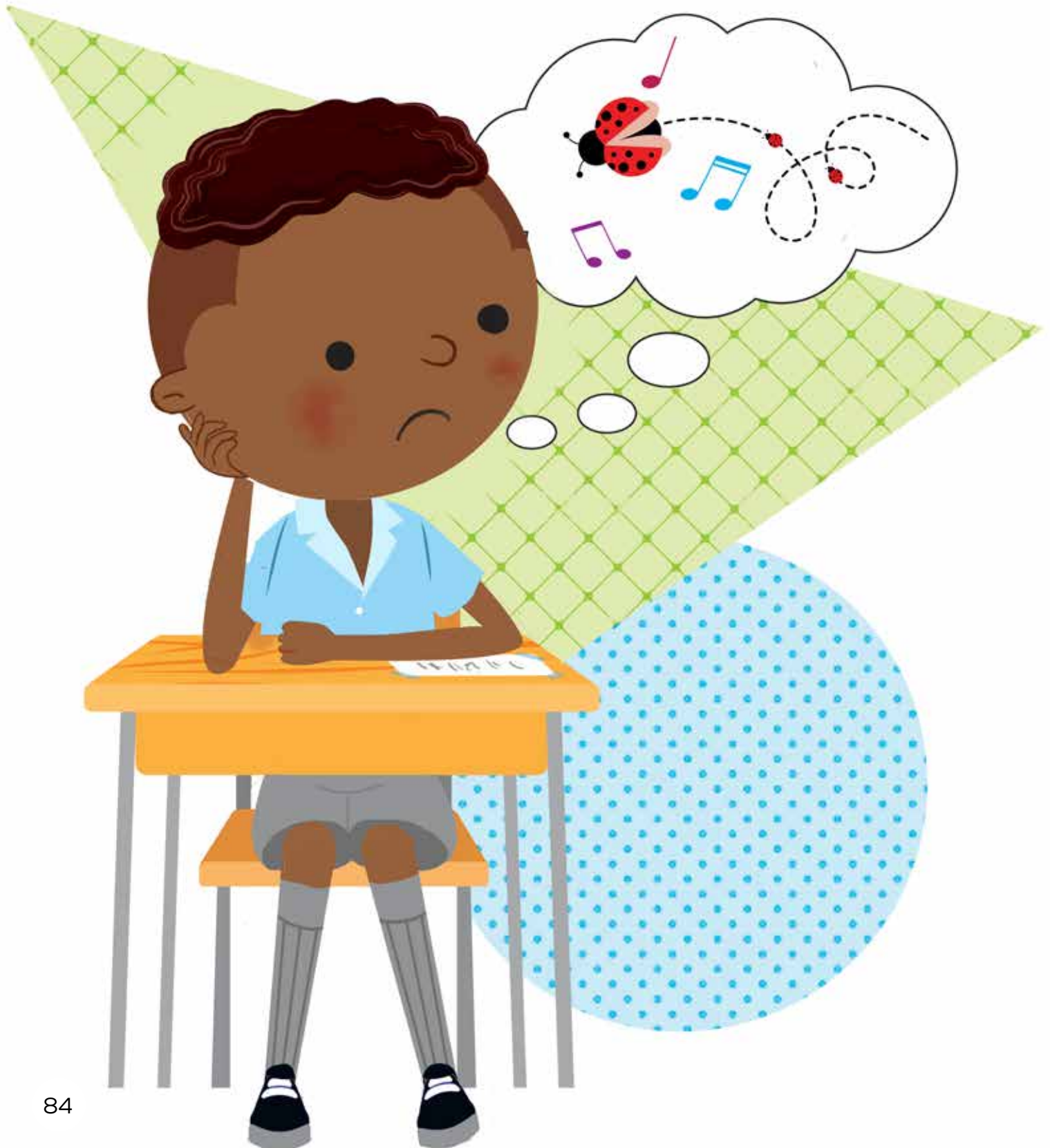
Moragonyana letšatšing leo, morutiši wa Lehlogonolo o ile a mmitša gore a arabe potšišo.

“Hlogi!” morutiši a mmitša.

Eupša Lehlogonolo o ile a fetwa ke sebaka sa go araba, ka gore o be a sa lemoge gore morutiši o bitša yena!

Letšatši le lengwe le le lengwe kua sekolong,
Lehlogonolo o be a hlologela go kwa leina la gagwe
le bitšwa ka botlalo. Lehlogonolo o ile a nagana go
phošolla morutiši, eupša o be a sa rate go kwagala
eke o hloka mekgwa.

Ka morago ga dibeke tše mmalwa, Lehlogonolo o boile sekolong a swere seswantšho sa gagwe sa mmamoratwa a tlo bontšha mmagwe.

“Bjale! O reng o fetošitše leina la gago?” gwa botšiša mmagwe.

Ke be ke se na le kgetho. Morutiši wa ka o rile leina la ka ke le letelele. Le gona ga ke nyake go bonala eke ga ke na le mekgwa!” gwa realo Lehlogonolo.

“Ge o nyaka go bitšwa Hlogi, go lokile. Eupša ge o sa nyake, gona o swanetše go botša morutiši. Ga se go hloka mekgwa! O na le tokelo ya go bitšwa ka leina la gago le lebotse ka botlalo!” mmagwe a realo. “Ke kwešiša gore o ka no ba o tšhoga kudu go botša morutiši wa gago. Ke tla tla ke bolele le yena. morutiši wa gago. Ke tla tle ke go bolelela le yena.”

Letšatši leo le latelago mmago Lehlogonolo o ile a ya sekolong le yena. Ba ile ba fihla e sa le ka pela. Lehlogonolo o ile a yo bapala le bagwera ba gagwe ba baswa ge mmagwe a yo bolela le morutiši.

Ge tšhipi e lla, Lehlogonolo o ile a kwa a tšhogile.

“Go tla direga eng ge bjale morutiši a ka ntlhoya?” o be a tshwenyegile. Eupša ge a tsena ka phaphošing, morutiši o ile a myemyela a mo lebile.

“Dumela Lehlogonolo,” a realo.

Ge Lehlogonolo a dula tsekeng ya gagwe, a hwetša leina la gagwe le fetotšwe. Go be go ngwadilwe leina la gagwe le lebotse ka botlalo: Lehlogonolo.

Go Bala 1

Naa Lehlogonolo o be a letetše go bona eng tsekeng ya gagwe?

O be a letetše go bona go ngwadilwe leina la gagwe le lebotse ka botlalo.

Naa morutiši wa Lehlogonolo o be a mmitša mang?

O be a mmitša Hlogi.

Ke ka lebaka la eng Lehlogonolo a be a nyamile?

- Ke ka lebaka la gore o be a nagana gore leina la gagwe le lebotse le tla be le ngwadilwe ka botlalo tsekeng ya gagwe.
- Ke ka lebaka la gore morutiši o ngwadile leina la gagwe ka bokopana.
- Ke ka lebaka la gore sekolong o be a sa bitšwe ka leina la gagwe le lebotse ka botlalo.

Go Bala 2

Ke ka lebaka la eng morutiši a be a bitša Lehlogonolo a re ke Hlogi?

Ke ka lebaka la gore o be a re leina la gagwe ke le letelele kudu.

Mmago Lehlogonolo o ile a akanya bjang seo a bego a se kwa?

O akantše gore o be a tšhoga kudu go bolela le morutiši wa gagwe.

Ke ka lebaka la eng morutiši wa Lehlogonolo a ile a fetoša setlankane sa leina mafelelong a kanegelo?

- Ke ka lebaka la gore mmago Lehlogonolo o ile a boledišana le morutiši.
- Ke ka lebaka la gore morutiši o ile a lemoga gore o be a rata go bitšwa Lehlogonolo sebakeng sa Hlogi.
- Ke ka lebaka la gore morutiši o be a ngwadile leina leo le fošagetšego, ka fao o be a swanetše go le lokiša!

KANEGELO YA 8 SEKHIPHA SA BOHLALE SE SESWA

Tabakgolo: Re bolela ka go
hlaboša lentšu

Tshedimošo ya bokamorago

- Kanegelo ya dingwalwa tša boikgopolelo.
- E diragatšwa mo Afrika Borwa.
- E diragala matšatši a lehono.
- Kanegelo ye e tla thuša barutwana ba gago go kwešiša gore batho ba ka ba le dikgahlego le dikgetho tše di fapanego, le gore go bohlokwa go hlagiša seo o lego sona go e na le go ikwa o na le magomo ka seo batho ba bangwe ba naganago gore o swanetše go se rata.

Leano la Kwešišo: Diragatša kakanyo

- Seo e lego sona: Go phopholetša dilo tše mongwadi a sa di hlalošego thwii, a šomiša mehlala kanegelong.
- Ke ka lebaka la eng re e šomiša: Go kwešiša ditlhalošo tše di tseneletšego le melaetša ye e utilwego.
- Kamoo e thušago ka gona: Go go thuša go fihlelela diphetho ge o bala, le go kwešiša kanegelo le baanegwa bokaone.

Dintlha tše o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Bašemane le banenyana gantši ba fiwa dibapadišwa, diaparo le mebala ye e fapanego. Mohlala, batho ba bangwe ba nagana gore mmala wo mopinki ke wa banenyana gomme mmala wo motalaleratadima ke wa bašemane. Batho ba go fapana ba na le dikgopolo tše di fapanego ka se.
- Ka dinako tše dingwe batho ba ka botša bana gore ba swanetše go rata dilo tše itšego feela ka gobane e le mošemane goba ngwanenyana. Mohlala, batho ba bangwe ba ka bolela gore ke bašemane feela bao ba swanetšego go rata go bapala ka dikoloi. Batho ba go fapana ba na le dikgopolo tše di fapanego ka se.
- Go bolela nnete, bana ba ka ba le dikgetho tše di fapanego go sa šetšwe gore ke bašemane goba banenyana. Bana ga ba rate dilo ka moka tše di swanago. Mohlala, bana ba bangwe ba rata go thala. Ba bangwe ba rata diphoofolo. Ba bangwe ba rata di taenasoro. Go ba mošemane goba mosetsana ga go bolele gore o swanetše go rata mebala , dibapadišwa goba diaparo tše itšego.
- Ka dinako tše dingwe batho ba babedi ba nyaka dilo tše di fapanego. Ge se se direga, bobedi bja bona ba ka no se kgone go hwetša seo ba se nyakago gabotse. Kwano ke tharollo yeo go yona motho yo mongwe le yo mongwe a ineelago go se nene go seo a se nyakago gore ba kgone go dumelelana ka selo se itšego.

Go šomiša mokgwa wo:

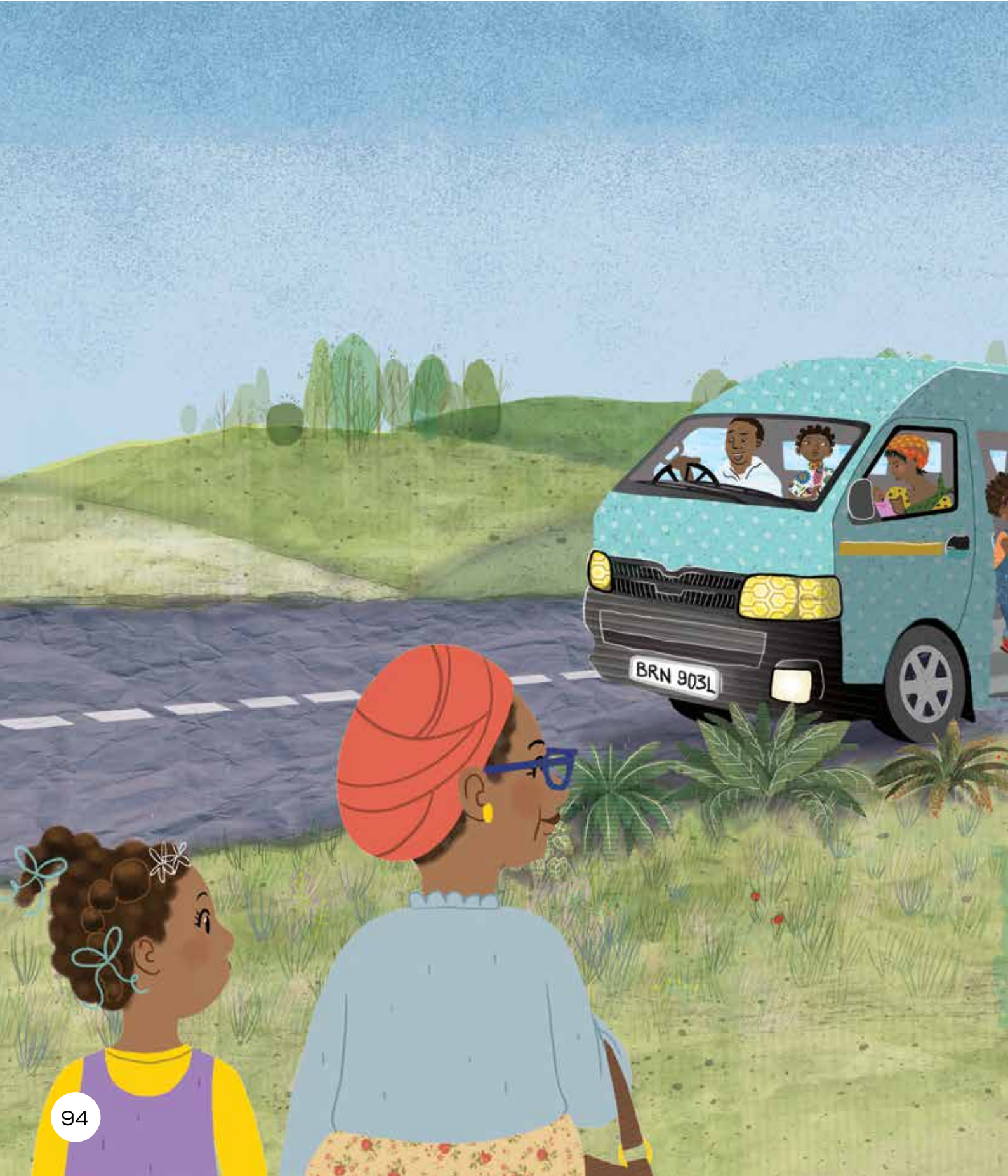
Letlakala le temana	Go bala	Bolela
98,1	“O nagana eng ka se?” Koko a mmotšiša. “Koko, eupša ga ke rate pinki,” gwa realo Bohlale. “Basetšana ka moka ba rata pinki!” gwa realo Koko. “Ee, ke nna mosetsana eupša ga ke e rate,” Bohlale a mmotša sa kgopolong ya gagwe. “Go lokile. Re tla go hweletša sekhipha se se tšhweu,” gwa realo Koko.	Nka phetha ka gore Bohlale o ikwa a nyamile. Ke nagana gore o nyamile ka ge koko a mmoditše gore a kgethe sekhipa, eupša o gana dikipa ka moka tšeo Bohlale a di ratago.
98	picture	Lebelela sefahlego sa Bohlale seswantšhong. Se se ntlahla go phetha ka gore o ikwa a nyamile.

E be e le Mokibelo. Bohlale o be a eya mabenkeleng le kokoagwe. “A re ye!” Koko a mmitša. Bohlale a kitimela ka moraleng. Bohlale le kokoagwe ba feta dikolobe di eja.

Ba feta basetsana ba tshela kgati. Ba feta mosadi a anega diaparo.

Mafelelong ba fihla mmileng wo mogolo. Thekisi e be e
le kgauswi le go fihla!

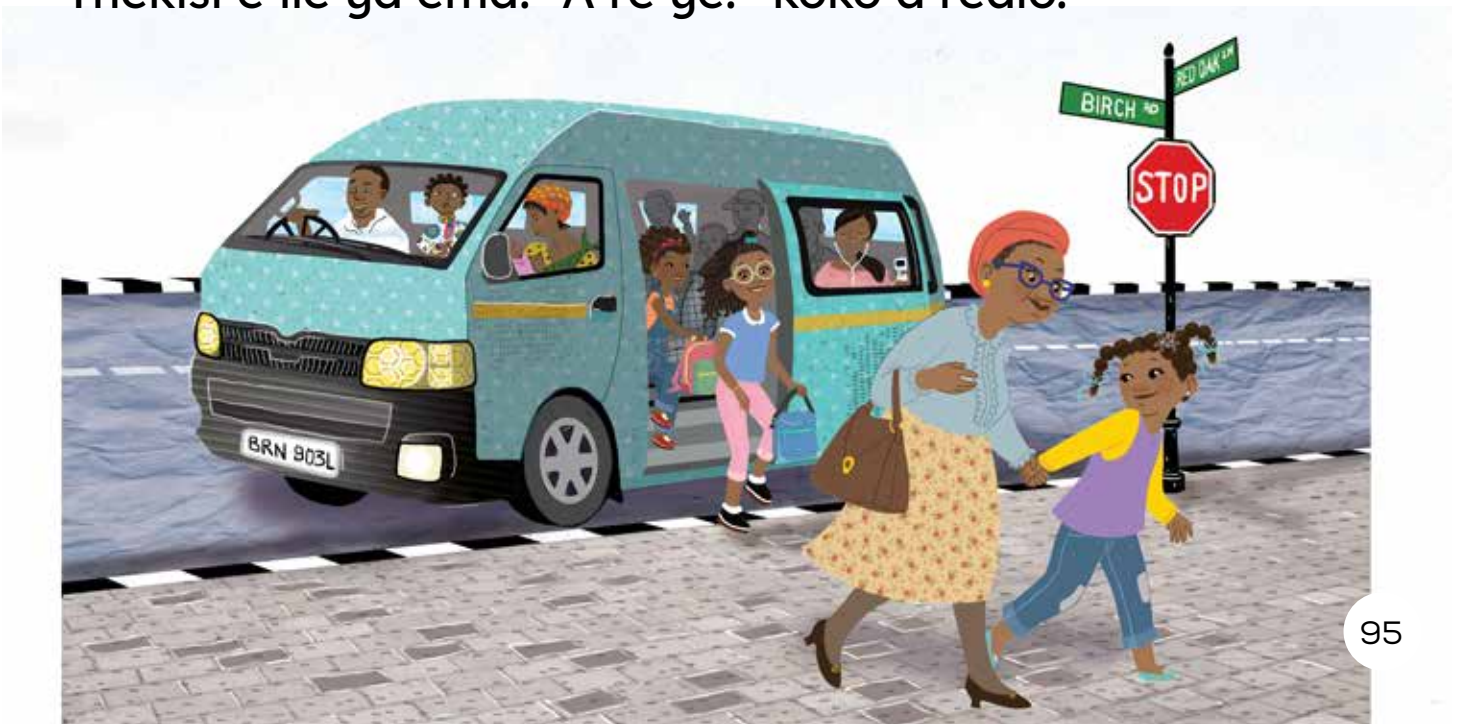
Tseleng ka moka Bohlale o be a lebeletše ka ntle ga lefasetere. A bona sefatanaga sa kgale, sa go robega. A bona le dinku.

Ke moka, a bona maswao a mantši a mebalabala. Ba fihlile toropong!

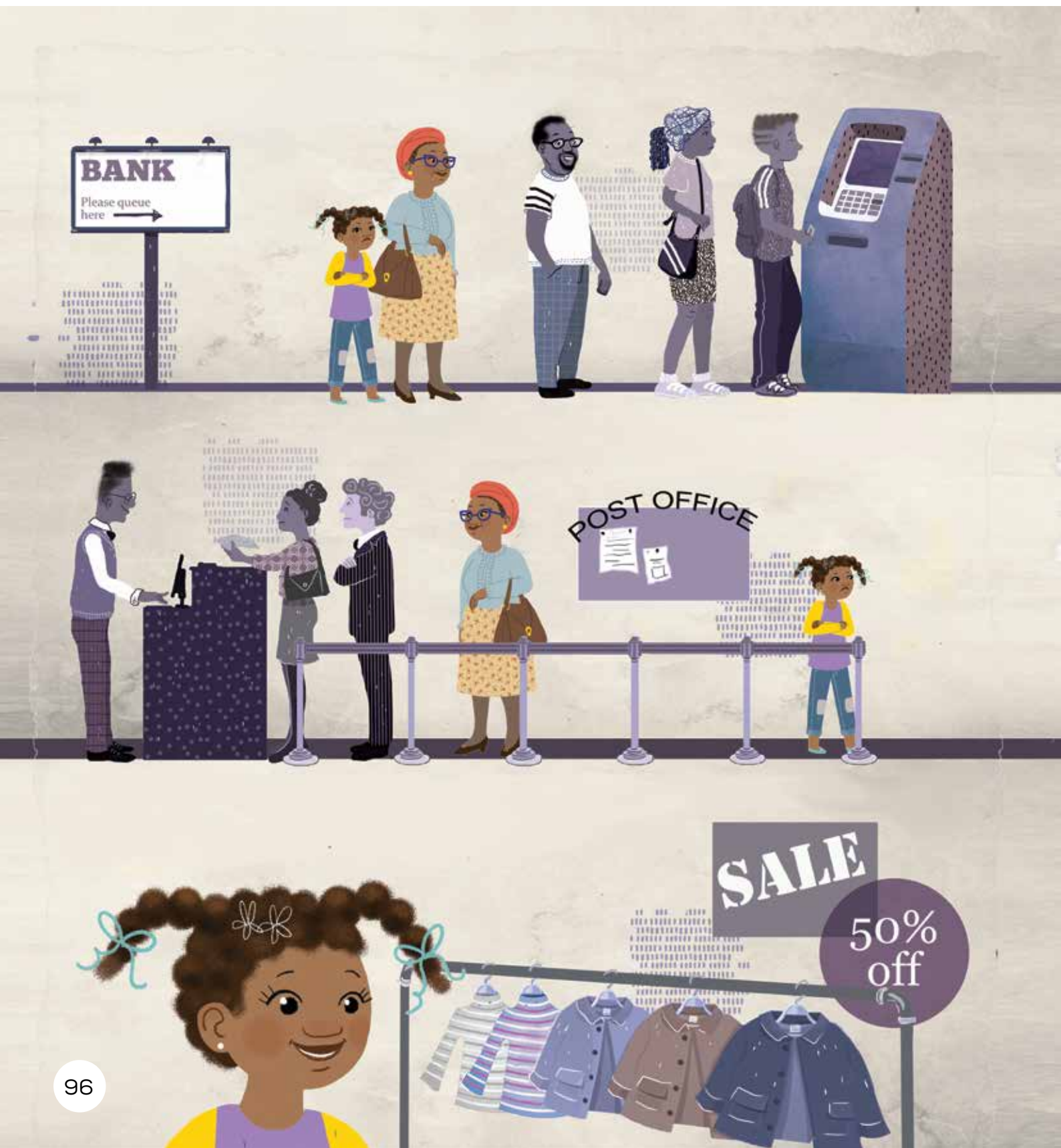

Thekisi e ile ya ema. “A re ye!” koko a realo.

La mathomo, ba ile pankeng. Ke moka, ba ya posong.
Mafelelong, ba ya lebenkeleng la diaparo.

“Ke tla go rekela selo se sengwe se se mpsha. Mmapelo
o ja serati, ikgethele Bohlale,” Koko a realo.

“Ke rata se,” gwa realo Bohlale, a šupa sekhipha se setala sa seswantšho sa kgolomodumo ka pele.

“Seo ke sa bašemane,” gwa realo Koko.

“Eupša ke rata dikgolomodumo,” Bohlale a realo.

“O lebeletše diaparo tša bašemane!” gwa realo Koko.

“Mmalo! Ke rata se!” Bohlale a realo, a lebeletše sekhipha sa seswantšho sa lori ka pele.

Koko a šikinya hlogo. “Ke ka lebaka la eng o se gana?” gwa botšiša Bohlale. Koko o ile a mo katologa.

“O nagana eng ka se?” Koko a mmotšiša.

“Koko, eupša ga ke rate pinki,” gwa realo Bohlale.

“Basetšana ka moka ba rata pinki!” gwa realo Koko.

“Ee, ke nna mosetsana eupša ga ke e rate,” Bohlale a mmotša se se lego kgopolong ya gagwe.

Ge Bohlale a fihla gae o ile a tlogela mokotlana wa go mabenkeleng tafoleng ya ka moraleng gomme a ya ka phaphošing ya gagwe. O dutše mpeteng wa gagwe gomme a nagana ka dikhipha tšohle ka lebenkeleng la diaparo. Mmago Bohlale o ile a tla ka phaphošing. O be swere sekhipha sela se se tšhweu.

“Naa o kgethile sona se?” a botšiša.

Bohlale o ile a botša mmagwe seo se diragetšego kua lebenkeleng la diaparo.

“Ke na le kgopolo,” gwa realo mmagwe gomme a tšwa ka phaphošing. O ile a boa le dipene tša dikoki.

“O ka šomiša tše go thala seswantšho sa gago godimo ga sekipha sa gago se se mpsha!” a realo. Bohlale o ile a nagana ka dikhipha tše o a di ratilego kua lebenkeleng gomme a thoma go thala.

Ka morago ga moo, tatago Bohlale a mmitša gore a tlo ja dijo tša go lalela. Bohlale o ile a apara sekhipha sa gagwe se se mpsha. O ile a itebelela ka seiponeng. Bohlale a thabela seo a se bonago! A kitimela ka moraleng.

Ge Palesa a bona sekhapha sa Bohlale, a šupa seswantšho. “Ke nyaka sekhapha sa go swana le sa Bohlale!” a realo. Bohlale a lebelela mmagwe gomme bobedi ba myemyela.

Go bala 1

Naa Bohlale o be a nyaka dikhipha tša mohuta ofe?

O be a nyaka sekipha sa kgolomodumo goba sa sefatanaga.

Naa kokoagwe o mo reketše sekipha sefe?

Koko o mo reketše sekipha sa mmala o tee o mošweu.

Ke eng seo se dirago gore re akanye gore Bohlale o nyamišwa ke sekipha sa gagwe se se mpsha?

- O bonala a nyamile ka lebenkeleng.
- O tlogela mokotlana tafoleng ka moraleng.
- O dula mpeteng wa gagwe, a lebelelega a nyamile.
- O botša mmagwe ka tšohle tšeo di diregilego.
- O thala godimo ga sekipha go se botsefatša, ka gore o be a sa rate seo kokoagwe a mo kgethetšego sona.

Go bala 2

Naa ke eng seo Bohlale le kokwagwe ba sa kwanego ka sona?

- Ga ba kwane ka sekipha seo Bohlale a swanetšego go se hwetša.
- Ga ba kwane ka seo bašemane le basetsana ba se ratago.

Naa mmago Bohlale o dira eng go thuša gore a kwe bokaone?

- O a theeletša ge Bohlale a nyamile.
- O mo fa dipene tša koki.
- O mmotša gore a ka thala selo se sengwe le se sengwe seo a se ratago.

Ke ka lebaka la eng ge Bohlale a gakanegile?

- Ke ka lebaka la gore Koko o rile “aowa” go dikhipha ka moka tšeo a di kgethilego.
- Ke ka lebaka la gore Koko mmoditše gore dilo tšeo a di ratago ke tša bašemane feela.
- Ke ka lebaka la gore Koko o mmoditše gore o swanetše go rata pinki.
- Ke ka lebaka la gore Koko ga se a dumelela Bohlale a kgetha seo a tlogago a se rata.

